

વર્ષ : ૪૫ ❖ અંક : ૧૨

ડિસેમ્બર - ૨૦૨૧

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

Retail Price Rs. 10/- Each

દિવ્યધ્વનિ

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી - વિવિધ મુદ્રામાં

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્યુત - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોબા ૩૮૨ ૦૦૭. (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

મો.નં. ૯૪૨૮૬૨૩૮૬ (કાર્યાલય / એકાઉન્ટ્સ), ૯૪૨૮૬૨૩૭૬ (રિસોશન / આવાસ)

Mail : mail@shrimadkoba.org, Web : www.shrimadkoba.org

સંસ્થામાં શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર પૂજા-વિધાન વેળાએ

(તા. ૦૩-૧૧-૨૦૨૧)

ડિસેમ્બરની આધ્યાત્મિક શિબિર વેળાએ

પૂજ્ય બહેનશ્રી

પૂજ્યશ્રી ગોકુળભાઈ

બા.બ્ર. શ્રી સુરેશજી

પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ

ગુરુકુળના વિદ્યાર્થીઓ નિર્મિત
ધ્યાનગુફા

ભક્તિ : સુજા શ્રી પારેખ બહેનો

'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ટ્રાન્સપીરેશનલ બાયોપીક'
ફિલ્મ નિદર્શન વેળાએ

:- પ્રેરક :-

શ્રદ્ધેયશ્રી આત્માનંદજી
ૐ

:- તંત્રી - સંપાદક :-

શ્રી મિતેશ એ. શાહ
(મો) ૯૪૨૭૦૬૪૪૭૯

:- સ્વત્વાધિકારી :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર
સંચાલિત)
ૐ

:- મુદ્રક-પ્રકાશક :-

ડૉ. શ્રી શર્મિષ્ઠાબેન એમ. સોનેજી
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર, કોબા
ૐ

:- પ્રકાશન સ્થળ :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭ ૬૨૧૯
૨૩૨૭ ૬૪૮૩/૮૪
ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭ ૬૧૪૨
ૐ

:- લવાજમ શ્રેણી :-

ભારતમાં
ત્રિવાર્ષિક રૂ. ૪૦૦
આજીવન રૂ. ૨૦૦૦
પરદેશમાં
By Air Mail
ત્રિ-વાર્ષિક : Rs. 4000
\$-80, £-60
આજીવન : Rs. 15000
\$-300, £-220

દિવ્યધ્વનિ

અનુક્રમણિકા

- (૧) શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ ..... શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૫
- (૨) જીવનમાં પ્રસન્નતાનો અભ્યાસ .. પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી... ૬
- (૩) શ્રી અમિતગતિ સામાયિક ..... પૂજ્ય બહેનશ્રી..... ૮
- (૪) સમ્યક્ તપ ..... બા.બ્ર. સુરેશજી..... ૧૦
- (૫) આત્માનું અનુસંધાન..... સમણ શ્રુતપ્રજ્ઞજી ૧૨
- (૬) નિદ્રામાંથી જાગૃતિ ભણી .... પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ.. ૧૪
- (૭) શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય ... પ્રા.ચંદાબહેન પંચાલી.. ૧૬
- (૮) શ્રી દેવચંદ્રજી ચોવીશી ..... શ્રી અશોકભાઈ શાહ ૧૯
- (૯) શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર... શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર... ૨૨
- (૧૦) શાંત સ્વીકારભાવની પ્રક્રિયા .. શ્રી રમેશભાઈ ખંધાર ... ૨૪
- (૧૧) ધર્મ-આપણો સદાનો સાથી .... શ્રી ભાનુબેન શાહ ૨૭
- (૧૨) બાળવિભાગ ..... શ્રી મિતેશભાઈ શાહ ૩૦
- (૧૩) ગ્રંથ-પુસ્તક સમાલોચના ..... શ્રી મિતેશભાઈ શાહ ૩૨
- (૧૪) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૪

વર્ષ : ૪૫

ડિસેમ્બર-૨૦૨૧

અંક-૧૨

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન: ૯૪૨૮૬૬૨૩૮૬ (કાર્યાલય/એકાઉન્ટસ)

૯૪૨૮૬૬૨૩૭૬ (રિસેપ્શન/આવાસ)

mail@shrimadkoba.org, www.shrimadkoba.org

બેંકમાં સીધું દાન ભરવા માટેની વિગત

Bank Detail : Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra

Name of Bank : Kotak Mahindra Bank

Branch : Chandkheda, Ahmedabad - 382424.

A/c. No. : 08390020000044 • IFS Code : KKBK0000839

BANK DETAILS FOR FOREIGN DONORS

IN FAVOUR OF : SHREE SATSHRUT SEVA SADHANA KENDRA

NAME of BANK : STATE BANK OF INDIA

BRANCH : NEW DELHI, MAIN BRANCH 11, PARLIAMENT STREET-110001

A/C NO. : 40102524216

IFSC CODE : SBIN0000691

SWIFT CODE : SBININBB104

INCOME TAX EXEMPTION UNDER SECTION (80G) 5 OF THE INCOME TAX ACT, 1961. VIDE NO. CIT / GNR / 80G / GNR89 / 2008-2009

INCOME TAX REGISTRATION U/S. 12AA. 041910192

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ 'દિવ્યધ્વનિ' દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ત્રણ વર્ષથી ઓછી મુદતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડ્રાફ્ટ/એમ.ઓ. 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા'ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખોલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે ક્રમશઃ લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંતવ્યો સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર ઍસ્ટેટ, બારડોલપુરા,

અમદાવાદ - ૩૮૦૦૦૪

ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

આપે કહ્યું છે, “આ લોક ત્રિવિધ તાપથી આકુળવ્યાકુળ છે. સમયે સમયે અતુલ ખેદ, જ્વરાદિક રોગ, મરણાદિક ભય, વિયોગાદિક દુઃખને તે અનુભવે છે; એવી અશરણતાવાળા આ જગતને એક સત્પુરુષ જ શરણ છે. સત્પુરુષની વાણી વિના કોઈ એ તાપ અને તૃષ્ણા છેદી શકે નહીં એમ નિશ્ચય છે. માટે ફરી ફરી તે સત્પુરુષના ચરણનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ.” આપની આ સંપૂર્ણ સત્ય વાત અનુભવગમ્ય પણ છે, છતાં બાળક જેમ માતા-પિતા પાસે પોતાને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ બોલે છે, તેમ મને પણ બીજી એક વાત કહેવાનું મન થાય છે. મારા એ દોષને ક્ષમ્ય ગણવા કૃપા કરશો. અપૂર્ણ પુણ્યના ઉદયથી કદાચ સત્પુરુષની વાણી સાંભળવા કે વાંચવા ન મળે, તો પણ એ વાણીનો ‘સંગ્રહિત ગ્રંથ’ હાથમાં આવતા આનંદ અનુભવાય છે. જેમ બરફનો ટુકડો મોઢામાં મૂકતાં તો ઠંડક થાય જ છે, પરંતુ હાથમાં લેતાં પણ ઠંડક અનુભવાય છે, તેમ વચનામૃતજી ગ્રંથ હાથમાં લેતાં પણ આનંદનો અનુભવ થાય છે. એમાં બિરાજમાન આપના ચિત્રપટના દર્શન થતાં અપૂર્વશાંતિ અને અવર્ણનીય આનંદની અનુભૂતિ થાય છે. આપની વાણી તો ત્રિવિધ તાપ અને તૃષ્ણા છેદે જ છે, પરંતુ આપનું દર્શન પણ અંતરને શાંતિ આપે છે, વિષાદ દૂર થઈ જાય છે અને હૃદય પુલકિત થઈ જાય છે. આપના વચનામૃતનો આસ્વાદ લેતાં ધર્મધ્યાન અને વૈરાગ્યની સમજણ આવે છે, કર્મનું સ્વરૂપ સમજાય છે અને જીવનના સંઘર્ષો ગૌણ બનતાં જાય છે. જીવોને રત્નસમાન અનુભવ વચનો અને બોધવચનોની સંપ્રાપ્તિ થતાં મોક્ષમાર્ગના રહસ્યો ખુલતાં જાય છે. પડવાના સ્થાનકો અને અધોગતિના કારણો પ્રત્યે જાગરૂકતા આવે છે. મનુષ્યભવ સફળ કરવાની સોનેરી શિખામણોનો જ્યારે બોધ વરસે છે ત્યારે મનમાં “અહો કૃપાળુ ! અહો કૃપાળુ” એવો નાદ ગૂંજે છે. મન આપના પરમઉપશમરૂપ ચરણારવિંદને નમસ્કાર કરી, વારંવાર તેને ચિંતવી, તે જ માર્ગમાં પ્રવૃત્તિની ઈચ્છા કરે છે. ભવોભવ આપનું શરણ મળો એવી અદમ્ય ઝંખના પણ કરે છે.

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

પત્રાંક-૬૮૯

વવાણિયા, વૈશાખ વદ ૬, રવિ, ૧૯૫૨
આર્ય શ્રી માણેકચંદાદિ પ્રત્યે- શ્રી
સ્તંભતીર્થ.

સુંદરલાલે વૈશાખ વદિ એકમે દેહ
છોડવાના ખબર લખ્યા તે વાંચ્યા. વિશેષ
કાળની માંદગી વિના, યુવાન અવસ્થામાં
અકસ્માત્ દેહ છોડવાનું બન્યાથી
સામાન્યપણે ઓળખતા માણસોને પણ
તે વાતથી ખેદ થયા વિના ન રહે, તો
પછી જેણે કુટુંબાદિ સંબંધસ્નેહે મૂર્છા કરી
હોય, સહવાસમાં વસ્યા હોય, તે પ્રત્યે
કંઈ આશ્રયભાવના રાખી હોય, તેને
ખેદ થયા વિના કેમ રહે? આ સંસારમાં મનુષ્યપ્રાણીને
જે ખેદના અકથ્ય પ્રસંગો પ્રાપ્ત થાય છે, તે અકથ્ય
પ્રસંગમાંનો એક આ મોટો ખેદકારક પ્રસંગ છે. તે
પ્રસંગમાં યથાર્થ વિચારવાન પુરુષો સિવાય સર્વ પ્રાણી
ખેદવિશેષને પ્રાપ્ત થાય છે, અને યથાર્થ વિચારવાન
પુરુષોને વૈરાગ્યવિશેષ થાય છે, સંસારનું અશરણપણું,
અનિત્યપણું અને અસારપણું વિશેષ દૃઢ થાય છે.

વિચારવાન પુરુષોને તે ખેદકારક પ્રસંગનો
મૂર્છાભાવે ખેદ કરવો તે માત્ર કર્મબંધનો હેતુ ભાસે છે,
અને વૈરાગ્યરૂપ ખેદથી કર્મસંગની નિવૃત્તિ ભાસે છે,
અને તે સત્ય છે. મૂર્છાભાવે ખેદ કર્યાથી પણ જે સંબંધીનો
વિયોગ થયો છે, તેની પ્રાપ્તિ થતી નથી, અને જે મૂર્છા
થાય છે તે પણ અવિચારદશાનું ફળ છે, એમ વિચારી
વિચારવાન પુરુષો તે મૂર્છાભાવ પ્રત્યયી ખેદને શમાવે
છે, અથવા ઘણું કરીને તેવો ખેદ તેમને થતો નથી.
કોઈ રીતે તેવા ખેદનું હિતકારીપણું દેખાતું નથી, અને
બનેલો પ્રસંગ ખેદનું નિમિત્ત છે, એટલે તેવે અવસરે
વિચારવાન પુરુષોને જીવને હિતકારી એવો ખેદ ઉત્પન્ન
થાય છે. સર્વસંગનું અશરણપણું, અબંધવપણું,
અનિત્યપણું, અને તુચ્છપણું તેમ જ અન્યત્વપણું દેખીને
પોતાને વિશેષ પ્રતિબોધ થાય છે કે હે જીવ, તારે વિષે
કંઈ પણ આ સંસારને વિષે ઉદયાદિ ભાવે પણ મૂર્છા
વર્તતી હોય તો તે ત્યાગ કર, ત્યાગ કર, તે મૂર્છાનું કંઈ
ફળ નથી, સંસારમાં ક્યારેય પણ શરણત્વાદિપણું પ્રાપ્ત

થવું નથી, અને અવિચારપણા વિના તે સંસારને વિષે
મોહ થવા યોગ્ય નથી, જે મોહ અનંત
જન્મમરણનો અને પ્રત્યક્ષ ખેદનો હેતુ
છે, દુઃખ અને કલેશનું બીજ છે, તેને
શાંત કર, તેનો ક્ષય કર. હે જીવ, એ
વિના બીજો કોઈ હિતકારી ઉપાય નથી,
એ વગેરે ભાવિતાત્મતાથી વૈરાગ્યને શુદ્ધ
અને નિશ્ચલ કરે છે. જે કોઈ જીવ યથાર્થ
વિચારથી જુએ છે, તેને આ જ પ્રકારે
ભાસે છે.

આ જીવને દેહસંબંધ હોઈને મૃત્યુ
ન હોત તો આ સંસાર સિવાય બીજે
તેની વૃત્તિ જોડાવાનો અભિપ્રાય થાત
નહીં. મુખ્ય કરીને મૃત્યુને ભયે પરમાર્થરૂપ બીજે સ્થાનકે
વૃત્તિ પ્રેરી છે, તે પણ કોઈક વિરલા જીવને પ્રેરિત થઈ
છે, ઘણા જીવોને તો બાહ્ય નિમિત્તથી મૃત્યુભય પરથી
બાહ્ય ક્ષણિક વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થઈ વિશેષ કાર્યકારી થયા
વિના નાશ પામે છે; માત્ર કોઈ વિચારવાન અથવા
સુલભબોધી કે હળુકર્મી જીવને તે ભય પરથી અવિનાશી
નિઃશ્રેયસ પદ પ્રત્યે વૃત્તિ થાય છે.

મૃત્યુભય હોત તોપણ તે મૃત્યુ વૃદ્ધાવસ્થાએ
નિયમિત પ્રાપ્ત થતું હોત તોપણ જેટલા પૂર્વે વિચારવાનો
થયા છે, તેટલા ન થાત; અર્થાત્ વૃદ્ધાવસ્થા સુધી તો
મૃત્યુનો ભય નથી એમ દેખીને પ્રમાદસહિત વર્તત; મૃત્યુનું
અવશ્ય આવવું દેખીને, તથા તેનું અનિયમિતપણે
આવવું દેખીને, તે પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયે, સ્વજનાદિ સૌથી
અરક્ષણપણું દેખીને, પરમાર્થ વિચારવામાં અપ્રમત્તપણું
જ હિતકારી લાગ્યું, અને સર્વસંગનું અહિતકારીપણું
લાગ્યું. વિચારવાન પુરુષોનો તે નિશ્ચય નિઃસંદેહ સત્ય
છે; ત્રણે કાળ સત્ય છે. મૂર્છાભાવનો ખેદ ત્યાગીને
અસંગભાવપ્રત્યયી ખેદ વિચારવાનને કર્તવ્ય છે.

જો આ સંસારને વિષે આવા પ્રસંગોનો સંભવ
ન હોત, પોતાને અથવા પરને તેવા પ્રસંગની અપ્રાપ્તિ
દેખાતી હોત, અશરણાદિપણું ન હોત તો પંચવિષયનાં
સુખસાધનનું કશું ન્યૂનપણું પ્રાપ્ત નહોતું, એવા શ્રી
ઋષભદેવાદિ પરમપુરુષો, અને ભરતાદિ ચક્રવર્ત્યાદિઓ

(અનુસંધાન પાના નં. ૩૩ પર)

જીવનમાં પ્રસન્નતાનો અભ્યાસ

પરમ શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી

પ્રસન્નતા એ એવો વિષય છે કે તે માનવીમાત્રને જ નહિ પરંતુ જીવમાત્રને સ્પર્શે છે. આપણે કેવી રીતે પ્રસન્નતાને પામી શકીએ અને પામ્યા હોય તો તેને કેવી રીતે જાળવીને તેની વૃદ્ધિ કરી શકીએ તેના વિશે આપણે વિચારણા કરીશું. હંમેશાં ખુશમિજાજમાં રહેવું તે પ્રસન્નતા છે. શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિએ જોઈએ તો ‘પ્ર’ એટલે પ્રકૃષ્ટ અને ‘સન્ન’ એટલે હોવું. હંમેશાં પોતાના સ્વાભાવિક ગુણમાં રહેવું. કેટલાક વાહનો પાછળ લખેલું હોય છે કે “ખુશ રહો પ્યારે.” ઘણા વિપરીત સંજોગોમાં પણ આપણે આપણા ‘ભાવ’ બગાડવા નહીં. બીજું વાક્ય એમ પણ લખેલું હોય છે કે “બુરી નજરવાલે તેરા મુંહ કાલા” અથવા ગુજરાતીમાં એમ પણ લખેલું હોય છે કે ઈર્ષાળુને આશીર્વાદ “. પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરવી હોય તો બે પ્રકારે અભ્યાસ કરવો (૧) જીવનમાં સાચી સમજણ પ્રાપ્ત કરવી અને (૨) સાચી સમજણના વિકાસ માટે પ્રતિદિન અભ્યાસ કરવો. વિદ્યાર્થી એક વખત વાંચીને પછી તેના ઉપર વિચાર કરે છે, તેને કંઠસ્થ કરે છે, ભૂલી ન જાય તે માટે તે વારંવાર સ્મૃતિમાં લેવાનો પ્રયત્ન કરે છે. આપણે કેમ ઘડીએ ઘડીએ અપ્રસન્ન થઈ જઈએ છીએ ? તેના વિશે વિચારવું. આપણું ધાર્યું ન થાય તો આપણે ખેદખિન્ન થઈ જઈએ છીએ. તો અહીં એ સમજણ જીવનમાં ઉતારવી કે આપણું ધારેલું બધું જીવનમાં થાય નહીં. ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા કહે છે,

“હું કરું હું કરું એજ અજ્ઞાનતા,
શકટનો ભાર જેમ શ્વાન તાણે;
સૃષ્ટિ મંડાણ છે ઈણી પેરે સહુ,
જોગી જોગેશ્વરા કોઈક જાણે.”

‘હું આમ કરી નાખું’ આવી અંદરમાં તીવ્ર તૃષ્ણા હોવી, માન્યતા હોવી તે જ અપ્રસન્નતાનું કારણ છે. એટલે શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને

અનાસક્ત કર્મયોગની વ્યવસ્થા બતાવી.

“કર્મણ્યેવાધિકારસ્તુ મા ફલેષુ
કદાચન ।”

આમ બોલવું તો સહેલું છે પણ કરવું અઘરું છે. પુનિત મહારાજ આ જ વાતને સાદી ભાષામાં સમજાવતાં કહે છે કે,

“રહેવું સંસારમાં મનુષ્ય અવતારમાં,
જળ અને કમળની જેમ રાખો;
પાણું મુજ ધર્મને કરું સહુ કર્મને,
ફળ તણી આશથી દૂર રાખો.”

એકદમ કોઈ મહાન કાર્ય સિદ્ધ ન થાય પણ ફરી ફરી અભ્યાસ, ફરી ફરી વૈરાગ્ય, સબૂરી, સાવધાની અને સમજણ જોઈએ. જો મનુષ્યનું ધાર્યું થતું હોત તો તે પહેલા પરમાત્માને, જ્ઞાની સંતોને જ નષ્ટ કરી દે એવો આ જીવ દુષ્ટ છે ! રાગી-દ્વેષી-અજ્ઞાની છે ! તે અબુદ્ધિપૂર્વક, બુદ્ધિપૂર્વક એમ સમજે છે કે મારાથી મોટું બીજું કોઈ નથી ! આવી માન્યતાનું નામ જ અજ્ઞાન, અસમજણ છે. જેમ જેમ સમજણ આવે તેમ તેમ જીવનમાં સમાધાન આવે.

“સમજ વિનાનું રે, સુખ જીવને નથી;

ભલે કોટિ યુગો વહી જાય.”

કળિયુગનો પ્રભાવ આવો જ છે કે આ જીવ વાળ્યો વળતો નથી, પણ હારે ત્યારે સમસમીને રહી જાય છે. સોળ વર્ષનો દીકરો થાય પછી તેને મિત્ર ગણવો જોઈએ. તેને ‘એ અહીં બેસી જા’, ‘જા આમ કરી નાંખ.’ તેમ ન કહેવાય. ‘સોળે સાન ને વીસે ભાન’ આવી જાય એટલે એમ સમજી લેવું કે હવે આના પરથી પિતા તરીકેનો મારો અધિકાર ગયો. જો આમ નહીં સમજો તો કોઈક વાર તે અપમાન કરી દેશે તો દુઃખી થવું પડશે. જો તમારા દીકરા આજ્ઞાકારી

હોય તો પણ બહુ રાજી થવું નહીં કારણ કે તે ક્યારે બદલાઈ જશે તે કાંઈ કહી ન શકાય. માટે હે જીવ! બધા પ્રયત્નો કર્યા પછી જીવનમાં સહજપણે જે કાંઈ બની આવે તેની સહજ સ્વીકૃતિ કરવી તે પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરવાની માસ્ટર કી છે; પણ તે એક-બે દિવસમાં ન આવે કારણ કે સમજણને પ્રબુદ્ધ થતાં બહુ વાર લાગે. પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ વચનામૃત પત્રાંક-૩૦૧ માં સમજણને પ્રબુદ્ધ કરવા માટેની માસ્ટર કી આપતા કહ્યું છે,

“જગત આત્મરૂપ માનવામાં આવે; જે થાય તે યોગ્ય જ માનવામાં આવે; પરના દોષ જોવામાં ન આવે; પોતાના ગુણનું ઉત્કૃષ્ટપણું પણ સહન કરવામાં આવે તો જ આ સંસારમાં રહેવું યોગ્ય છે; બીજી રીતે નહીં.”

બીજા કરતાં આપણામાં જો બે-ત્રણ ગુણ વધારે હોય તો આપણે પોતાની જાતને મહાન માનીએ છીએ કારણ કે આપણાથી વધારે ગુણવાન એવા ધર્માત્માઓને હજુ સુધી આપણે મળ્યા જ નથી. પ્રસન્નતા જીવનમાં કેળવવી હોય તો સાચી સમજણ પ્રથમ કેળવવી અને તેના માટે જીવનમાં ‘ચાલશે, ફાવશે, ભાવશે, ગમશે’ આ સૂત્ર અપનાવવું પડશે. જે નિત્ય નથી તેના પર શું મોહ કરવો ? સંતો કહે છે કે,

“દો દિન કા જગમેં મેલા, સબ ચલાયલી કા ખેલા”

આ વિશ્વની જે વ્યવસ્થા છે તે સત્સંગ, સદ્વાંચનના યોગે સમજવી તો ધીમે ધીમે પ્રસન્નતા જીવનમાં આવે. ખરી પ્રસન્નતા તો જ્ઞાની ધર્માત્માઓને જ હોય છે કે જેમણે અનંત આનંદના સાગર એવા પરમાત્માની સાથે પોતાની સુરતા જોડી દીધી છે. આવા સંતો કેવા હોય છે ?

“ફિકર કા ફાકા ક્રિયા, તાકા નામ ફકીર.”

નિશ્ચિત થવા માટે વિચારવું કે, “દાને દાને પે લિખા હૈ, ખાને વાલે કા નામ” માટે ભવિષ્યની બહુ ચિંતા કરવી નહીં. ૪૦-૫૦ વર્ષ સુધી તથારૂપ પાત્રતા સહિત જો જીવ જ્ઞાની પુરુષના ચરણને સેવે તો તેમની થોડી વાત તેના મગજમાં ઉતરે એવી તેની દુર્લભતા છે. નિયતિવાદ આ પ્રમાણે છે : “જે કાળે, જે ક્ષેત્રે, જે વ્યક્તિની સાથે જે ઘટના જે પ્રકારે

બનવાની હોય તે ક્ષેત્રે, તે કાળે, તે ઘટના તે વ્યક્તિની સાથે બનતી અટકાવવા ઈન્દ્ર, નરેન્દ્ર, જિનેન્દ્ર પણ સમર્થ નથી તેમ સ્યાદ્વાદ શૈલીથી સમજવું.”

આવો નિયતિવાદનો સિદ્ધાંત જીવને નિશ્ચિત કરી દે છે, સમાધાનયુક્ત કરી દે છે. પ્રસન્નતા તે સાચી સમાધિનું ફળ છે. સાચા સંતને પોતાના જીવનમાં કોઈપણ ફરિયાદ હોતી નથી. તેમને એવી દૃઢ શ્રદ્ધા હોય છે કે ‘જે બનનાર છે તે ફરનાર નથી, અને જે ફરનાર છે તે બનનાર નથી’ પણ આપણે આ સિદ્ધાંતવચનને સ્યાદ્પદથી સમજવું જોઈએ. આવા અતિશયકારી વચનોને સમજવા માટે જીવની પાત્રતા જોઈએ અને મહાન સંતનું સાન્નિધ્ય જોઈએ તેમજ પોતાની લગન જોઈએ. સંતો કહે છે કે,

“મગન હોઈ મીરાં ચલી, તેરો કોઈ નહીં હૈ રોકનહાર.”

પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરવા માટે યથાર્થ દષ્ટિની આવશ્યકતા છે અને યથાર્થ દષ્ટિ ‘કપટરહિત થઈ આત્મઅર્પણતા’ કરવાથી થાય છે. એક ‘તૂહિ તૂહિ’ ની લગની લાગે તો કામ થાય. સંતો કહે છે કે ‘મારું મારું કરે તે મરે અને તારું તારું કરે તે તરે.’ તારું એટલે પરમાત્માએ કહેલ જે થાય તે યોગ્ય જ માને તો જીવનમાં પ્રસન્નતા આવે. પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી અમૂલ્ય તત્ત્વવિચારમાં કહે છે કે,

“રે આત્મ તારો ! આત્મ તારો ! શીઘ્ર એને ઓળખો, સર્વાત્મમાં સમદષ્ટિ ઘો, આ વચનને હૃદયે લખો.”

તો આ પ્રમાણે સાચી સમજણ અને અભ્યાસથી જીવનમાં પરિવર્તન આવવું જોઈએ. તેના માટે અવશ્ય સત્સંગ કરવો જોઈએ અને અધિકૃત મહાપુરુષોના વચનોનું વાંચન, મંથન કરવું જોઈએ. તે ધર્માત્માઓનું જીવન તે જ તેમનો સંદેશ છે. આવા જ્ઞાનીઓનું જીવન પરમ શાંત, પરમ આનંદ અને અનેક ગુણોથી વિભૂષિત હોય છે. એવા કોઈપણ મહાન જ્ઞાની ધર્માત્માઓના વચનોનું વાંચન, ચિંતન કરી તેનો જીવનમાં અમલ કરીશું તો પ્રત્યેક ઘટના-પ્રસંગોમાં આપણે નારાજ, નાખુશ થઈ જઈએ છીએ તે ધીરે ધીરે ઓછું થતું જશે અને જેમ જેમ જીવનમાં સાચી સમજણનો વિકાસ થશે તેમ તેમ જીવનમાં પ્રસન્નતા આવતી જશે.

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

પરમ પૂજ્ય શ્રી અમિતગતિ આચાર્ય વિરચિત

શ્રી અમિતગતિ સામાયિક પાઠ

એક અનુચિંતન

* * * * * પૂજ્ય બહેનશ્રી ડો. શર્મિષ્ઠાબેન સોનેજી * * * * *

(શ્લોક - ૨૬)

યસ્યાસ્તિ નૈક્યં વપુષાપિ સાર્દ્ધં,
તસ્યાસ્તિ કિં પુત્ર-કલત્ર-મિત્રૈઃ।
પૃથક્કૃતે ચર્માણિ રોમકૂપાઃ,
કુતો હિ તિષ્ઠન્તિ શરીરમધ્યે ॥૨૭॥

શબ્દાર્થ :

યસ્ય - જેનું, વપુષાઅપિ - શરીર પણ, સાર્દ્ધમ્ - સાથે, ન એક્યમ - એક્ય નથી, તસ્ય - તેનું, પુત્રકલત્રમિત્રૈઃ - પુત્ર, સ્ત્રી અને મિત્રો સાથે, કિમ (એક્યમ્) અસ્તિ - શું એકતા સંભવ છે? ચર્માણિ - (કેમકે) ચામડીને, પૃથક્કૃતે - શરીરથી જુદી કરતાં, શરીરમધ્યે - શરીરની મધ્યમાં, રોમકૂપાઃ - રોમ છિદ્ર, હિ કુતઃ તિષ્ઠન્તિ - સ્થિર કેવી રીતે રહી શકે ?

ગુજરાતી પઘાનુવાદ

જો આત્મ જોડે એકતા આવી નહીં આ દેહની, તો એકતા શું આવશે, સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્રો સાથની ? જો થાય જુદી ચામડી, આ શરીરથી ઉતારતાં, તો રોમ સુંદર દેહ પર પામે પછી શું સ્થિરતા ? ગઘાનુવાદ :- જેની (જે આત્માની) શરીરમાં રહેવા છતાં તેની સાથે એક્યતા નથી થઈ શકતી તો પછી તેનાથી જુદાં એવા પુત્ર, સ્ત્રી અને મિત્રો સાથે એકતા કેવી રીતે સંભવે ? ન જ સંભવે. દૃષ્ટાંત : જેમ શરીર ઉપરથી ચામડી ઉતરી જાય તો પછી રોમ છિદ્ર શરીર ઉપર કેવી રીતે ટકી શકે ? કારણ કે તે ચામડીમાં જ રહે છે.

વિશેષાર્થ : આત્મધ્યાન માટે, સામાયિકમાં સ્થિરતા માટે દેહ સહિત જગતના બધા પદાર્થો (બધ્ધ નોકર્મ અને અબધ્ધનોકર્મ) સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્રોથી ભિન્ન એવા

આત્માનો નિર્ણય કરવો આવશ્યક છે. આ સિદ્ધાંત આચાર્યશ્રીએ આ શ્લોકમાં સમજાવ્યો છે.

સાધક મહાત્મા જ્યારે ચિંતન-મનન કરવા ધ્યાનમાં બેસે છે ત્યારે સુવિચારણા કરે છે કે આ ‘હું’ એવો જે ભાવ છે તે શું છે ? તેનું સાચું અને ખોટું સ્વરૂપ શું છે ? આવો જે પ્રામાણિક પુરુષાર્થ કરે છે તેને સાચા ‘હું’ ની પ્રાપ્તિ થઈ જાય છે.

સુવિચારણા - તત્ત્વભાવના - ધર્મધ્યાન : ઉપરોક્ત પ્રકારની યથાર્થ વિચારણા માટે સામાન્ય સાધકને તો જ્ઞાનીગુરુની આવશ્યકતા પડે છે અને સાથે સાથે પોતે સત્પાત્રતા પ્રગટાવવી પડે છે. જેમ કે કષાયની ઉપશાંતતા, મંદ વિષય, સરળતા, સદાચાર આદિ. તે ઉપરાંત જ્ઞાની પુરુષના વચનો (સત્શાસ્ત્રો) નો સ્વાધ્યાય પણ વિશેષ ઉપકારી થાય છે. શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્રમાં પરમકૃપાળુદેવ ઉપરોક્ત પ્રયોગને ક્રમથી સમજાવે છે,

“આવે જ્યાં એવી દશા, સદ્ગુરુબોધ સુહાય;
તે બોધે સુવિચારણા, ત્યાં પ્રગટે, સુખદાય. ૪૦
જ્યાં પ્રગટે સુવિચારણા, ત્યાં પ્રગટે નિજજ્ઞાન;
જે જ્ઞાને ક્ષય મોહ થઈ, પામે પદ નિર્વાણ.” ૪૧.

સત્પાત્રતા સંપન્ન સાધક મહાત્મા જ્યારે આત્મધ્યાનમાં એકાગ્ર બને છે ત્યારે તેનામાં વિશિષ્ટ વિવેક અને વૈરાગ્ય પ્રગટે છે. ભેદજ્ઞાનની કળા દ્વારા પ્રથમ જગત વ્યવહારના મુખ્ય ગણાતા સ્ત્રી-પુત્ર-ધન-ધાન્ય-મકાન-જમીન (અબધ્ધ નોકર્મ) પ્રત્યે મોહ ઘટાડે છે અને શુભ પ્રવૃત્તિઓ-સેવા-પૂજા-દાન-આદિમાં પોતાની વૃત્તિને જોડે છે. તેના જીવનમાં સત્સંગ, સદ્વાંચન, સદાચારમાં રુચિ-રસ જાગે છે અને જીવનની દિશા તથા દશા બદલાઈ જાય છે.

વિશેષ સ્થિરતા થતાં 'સમભાવ' પ્રગટે છે અને શરીરાદિ (બધ્ધ નોકર્મ) થી પોતાને ભિન્ન જાણે છે, માને છે. આત્મધ્યાનમાં નિમગ્ન થતાં સૂક્ષ્મ ભેદજ્ઞાનનો આવિર્ભાવ થાય છે અને આવો ઉત્તમ સાધક-યોગી આગમથી, સુયુક્તિથી, સદ્ગુરુના પરંપરા ઉપદેશથી અને સ્વાનુભવથી પોતાના સ્વરૂપનો સ્વસંવેદનથી અનુભવ કરી લે છે, જેને નિર્વિકલ્પ અનુભવ-નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શનનું પ્રાગટ્ય કહીએ, જે આપણા સૌનું આ જીવનનું ધ્યેય છે. તેના પર્યાયવાચી નામ આત્મસાક્ષાત્કાર, પરમાત્મદર્શન, આત્મદર્શન આદિ છે. આવી દશાનું પ્રાગટ્ય એટલે અબધ્ધ નોકર્મ (બાહ્ય પદાર્થ), બધ્ધ નોકર્મ (શરીરાદિ), દ્રવ્યકર્મ (સુખ-દુઃખ આદિ બાહ્ય પરિસ્થિતિ) અને ભાવકર્મ (ક્રોધ, માન, માયા, લોભ આદિ) થી ભિન્ન પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપનો નિર્વિકલ્પ અનુભવ.

ઉપરોક્ત ધર્મધ્યાનમાં સહાયક એવી મહાપુરુષોની ગાથાઓનું અવલંબન પરમ ઉપકારી બને છે :-

- ક્ષીર-નીરવત જો જુદાં દેહ-દેહી એક સ્થાન; દારાદિની શું કથા ? પ્રગટ જુદાં તે જાણ.

- શ્રી પદ્મનંદિ પંચવિંશતિ - ૯/૪૯

- મેરા હૈ ઈક આતમ તામે મમત જુ કીનો, ઔર સબૈ મમ ભિન્ન જાનિ સમતા રસ ભીનો; માત પિતા સુત બંધુ મિત્ર તિય આદિ સબૈ યહ, મોતૈ ન્યારે જાનિ યથારથ રૂપ કર્યો ગહ

- શ્રી સામાયિક પાઠ

- શ્રી સદ્ગુરુએ કહ્યો છે એવા નિર્ગ્રંથમાર્ગનો સદાય આશ્રય રહો. હું દેહાદિ સ્વરૂપ નથી, અને દેહ સ્ત્રી પુત્રાદિ કોઈ પણ મારાં નથી, શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ અવિનાશી એવો હું આત્મા છું, એમ આત્મભાવના કરતાં રાગદ્વેષનો ક્ષય થાય.

- શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર, પત્રાંક-૬૯૨

- સ્વસંવેદન સુવ્યક્તઃ તનુમાત્રો નિરત્યયઃ, અનંત સૌખ્યવાનાત્મા, લોકાલોક વિલોકનઃ ।

- શ્રી ઈષ્ટોપદેશ

- શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ

શ્રી દેવચંદ્રજી ચોવીસી ...

પાના નં. ૨૧ પરથી ચાલુ...

જ્ઞાનથી જ પ્રભુના સ્વરૂપનો પાર પામી શકાય. વળી પ્રભુ પરમાત્મા છે - અઢાર દોષરહિત, રાગદ્વેષ રહિત, વીતરાગી, પૂર્ણ જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ, સર્વજ્ઞ, 'પરમ' આત્મા છે અને અનંત ગુણોરૂપ ઐશ્વર્યના સ્વામી એવા પરમીશ, પરમ ઈશ્વર છે.

પ્રભુના અચિંત્ય સ્વરૂપની આમ ઓળખાણ કરાવી શ્રી દેવચંદ્રજી અંતમાં અત્યંત ભક્તિ સહિત કહે છે : "દેવચંદ્ર જિનવરની સેવના, કરતાં વાધે જગીશોજી." - દેવોમાં ચંદ્ર સમાન શીતળ અને નિર્મળ નેમિનાથ જિનેશ્વરની સેવા અર્થાત્ વંદન, પૂજન, અર્ચનરૂપી દ્રવ્ય સેવા અને આજ્ઞાપાલનરૂપી ભાવસેવા થતાં આપણા આત્મગુણોની વૃદ્ધિ થશે અને ક્રમશઃ પૂર્ણ સ્વભાવ પ્રગટ થતાં જગતના ઈશ એવા પરમપદની પ્રાપ્તિ થશે.

ગણિશ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજે નેમ-રાજુલના સૌને અતિપ્રિય પ્રસંગને તાદેશ કરી ગૂઢ તત્ત્વજ્ઞાનને પણ સરળ અને સચોટપણે તેમની ભક્તિસભર શૈલીમાં ગૂંથી લીધું. ભક્તિ નેમિનાથની અને ભાવયાત્રા રાજેમતીની કરાવીને આપણા કલ્યાણનો આખો માર્ગ કંડારી આપ્યો. "નીરાગીથી રાગનું જોડવું" ત્યાંથી શરૂ કરી અપ્રશસ્ત ભાવોથી થતાં આશ્રવ-બંધનો નિરોધ, પ્રશસ્ત ભાવોથી સંવર-નિર્જરા, પ્રભુધ્યાનરૂપ સવિકલ્પ ધર્મધ્યાન, નિજ તત્ત્વ સાથે એકતાન થવારૂપ નિર્વિકલ્પ ધર્મધ્યાન અને છેવટે શુકલધ્યાનથી ક્ષપક્રોષી ચઢી મુક્તિ સુધીનો સંપૂર્ણ મોક્ષમાર્ગનો નકશો આપીને આ સુંદર ઉત્કૃષ્ટ ભાવોના હિલોળે ચઢાવતા સ્તવન દ્વારા આપણું જે પરમ કલ્યાણ કર્યું છે તે માટે ગણિશ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજને કોટિ કોટિ વંદન. સ્તવનની વિચારણા જે કંઈ મારી અલ્પમતિથી થઈ તે અહીં વિરામ પામે છે. સ્તવનના શબ્દાર્થ, વિશેષાર્થમાં ગણિશ્રીના આશયથી અલ્પ પણ વિપરીત ભણાયું હોય તો સર્વ સત્પુરુષોની સાક્ષીએ ક્ષમાયાચના કરું છું.

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ

નિષ્કામ ભક્તિથી સ્વતઃ થઈ જાય છે, પ્રાર્થના કરવાથી થતાં નથી, ત્યારે તેને નિદાનનો દોષ લાગતો નથી. અભિપ્રાય એ છે કે “કિંચિત્ માત્ર પણ વિષયેચ્છા રાખીને ધર્મકાર્ય કરવાં નિદાન નામનું આર્તધ્યાન છે.”

નિદાનજન્ય આર્તધ્યાન એકથી પંચમ ગુણસ્થાન સુધી હોય છે. ઇદ્રા ગુણસ્થાનવર્તી મુનિને આ ધ્યાન હોતું નથી. કારણ કે સમ્યક્ત્વ હોવા છતાં પણ નિદાન ધ્યાન બે કારણથી થઈ શકે છે, એક તો તીવ્ર અશાતાના ઉદયને સહન ન કરી શકતા ભગવાન પાસે અનિચ્છાપૂર્વક જ સ્વાસ્થ્યની કામના થઈ જાય છે તથા બીજું અન્ય સાથે રાગાદિ હોવાથી પોતાના પ્રિયજનોની શાતા માટે ભગવાન પાસે વાંછાદિ થઈ જાય છે. મુનિને તે બન્ને કારણો નથી, તે પોતાના ચારિત્રબળથી તીવ્ર અશાતાદિને પણ સહી લે છે, તેઓ મરી જાય તો પણ પોતાના સ્વાસ્થ્ય માટે ભગવાન પાસે કદાપિ પ્રાર્થના કરશે નહીં અને તેમને પરિજન હોતા જ નથી તેથી અન્યના મમત્વથી થનાર નિદાન પણ હોતું નથી. ચોથા-પાંચમા ગુણસ્થાનમાં આ બન્ને કારણો હોય છે. તેથી તેમને નિદાન આર્તધ્યાન કદાચિત્ કિંચિત્ સંભવ છે. પરંતુ તે દુર્ગતિનો બંધ કરાવવામાં અસમર્થ છે કારણ કે સમ્યક્ તત્ત્વજ્ઞાન થવાથી તીવ્ર ભોગાદિની વાંછા કદાપિ થતી નથી. ક્યારેક પોતાના પ્રિયજન આદિ માટે જાગૃતિપૂર્વક વિવશતાથી થઈ શકે છે.

“આશય એ છે કે ઈચ્છા એ જ દુઃખ છે અને નિરીચ્છા એ જ સુખ છે, આવું સમ્યક્ તત્ત્વજ્ઞાન દઢ કરીને નિરીહવૃત્તિનો આશ્રય કરીને સર્વ પ્રકારની ભોગવાસનાઓનો ત્યાગ કરીને પોતાનામાં જ સદાય સંતુષ્ટ રહેવું જોઈએ, તેમાં જ પરમાનંદ છે. એવો મહાપુરુષોનો તત્ત્વબોધ છે.”

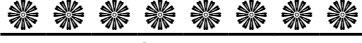
૨. રૌદ્રધ્યાન

સ્વરૂપ :- “પાપ કરીને પ્રસન્ન થવું રૌદ્રતાનું પ્રતીક છે. એવા રૌદ્ર પરિણામોમાં ઉપયોગનું તન્મય થવું રૌદ્રધ્યાન કહેવાય છે.” રૌદ્રધ્યાન અતિ નિર્ધ્વંસતાનું

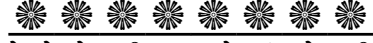
પ્રતીક છે. આ અત્યંત કઠોર હૃદય અને અતિ ક્રૂરતા દર્શાવે છે. રૌદ્રધ્યાનીને બીજાની પીડા જોઈને પ્રસન્નતા થાય છે. બીજાના દુઃખ અને કષ્ટ તેના માટે પરમાનંદ છે. વર્તમાનમાં ફેલાઈ રહેલ આતંકવાદ તેનું જવલંત ઉદાહરણ છે. રૌદ્રધ્યાનીને દુર્ગતિ આદિ કોઈનો ભય રહેતો નથી, માટે નિર્ભય થઈ તે પાપકર્મોમાં લાગ્યો રહે છે. આ ધ્યાન પહેલાથી પાંચમા ગુણસ્થાન સુધી હોઈ શકે છે. તેનું ફળ મુખ્યત્વે નરકગતિનો આસ્રવ છે. પરંતુ ચોથા-પાંચમા ગુણસ્થાનમાં આ ધ્યાન અત્યંત મંદ કોટીનું થાય છે, જે નરકગતિના આસ્રવનું કારણ નથી થતું પરંતુ આત્માને કલુષિત જરૂર કરે છે. આ વાત વિશેષ ધ્યાન રાખવા જેવી છે કે અન્ય જીવોને કષ્ટાદિ પહોંચાડી પ્રસન્ન થવું માત્ર જ રૌદ્રધ્યાન નથી પરંતુ અન્યને સ્થૂલરૂપથી કષ્ટ આપ્યા વિના પુણ્યયોગથી મળેલી ભોગસામગ્રીનો ભોગ કરીને તેનાથી પ્રસન્ન થાય તો તે પણ રૌદ્રધ્યાનનો જ એક પ્રકાર છે. જેમ કે ભોજન કરીને કહેવું કે આજે બહુ મજા આવી ગઈ અથવા સ્નાન કરીને કહેવું કે આજે તો સ્નાન કરીને બહુ મજા આવી અથવા કામસેવન કરીને પ્રસન્ન થવું અથવા બાગ-બગીચા, સિનેમા આદિ જોઈને પ્રસન્ન થવું અથવા ફૂલ, અત્તર આદિની સુગંધ લઈને આનંદ અનુભવ કરવો અથવા પરનિંદા, ચાડી-ચુગલી આદિ કરીને પ્રસન્ન થવું અથવા પોતાના પ્રિયના મિલનથી અતિ પ્રસન્ન થવું અથવા ગાઢ નિદ્રા લઈ પ્રસન્ન થવું અથવા ઘર-આંગણા આદિની સફાઈ કરીને કોઈ મોટું પુણ્યકાર્ય કર્યું હોય એમ પ્રસન્ન થવું અથવા ઘરમાં કોઈ પરિગ્રહ વધારીને જેમ કે નવી કાર, મોટર સાઈકલ, ટેલીવિઝન, સોફા ઇત્યાદિ લાવીને બહુ પ્રસન્ન થવું અથવા કોઈ નવો ઉદ્યોગ જેમ કે દુકાન, ફેક્ટરી આદિ પ્રારંભ કરીને પ્રસન્ન થવું ઇત્યાદિ ન્યૂનાધિકરૂપે રૌદ્રધ્યાનની શ્રેણીમાં આવે છે. “અભિપ્રાય એ છે કે કોઈપણ પ્રકારના પાપ કે વિષય-કષ્ટાચોનું સેવન કરીને પ્રસન્ન થવું રૌદ્રધ્યાન છે.” મોટા ચાર પાપોની અપેક્ષાએ તેના ચાર ભેદ કરાયા છે :-

(ક્રમશઃ)

આનંદનું ઉપનિષદ આત્માનું અનુસંધાન

સમણ શ્રુતપ્રજ્ઞ

આ વિષય રાખવા પાછળ સલક્ષ્ય કારણ છે. કારણ એ છે કે દીપાવલીનું પાવન પર્વ છે. સામાન્ય રીતે દિવાળીના દિવસે માણસ બહારમાં પ્રકાશ કરે છે અને અનંત કાળ સુધી આપણે બહારમાં પ્રકાશ કરવા ટેવાયેલ છીએ. જેટલો જેટલો બહારમાં પ્રકાશ કરીએ છીએ એટલું અંદરનું અંધારું વધતું જાય છે. બહાર પ્રકાશ કરવાથી અંદરનું અંધારું દૂર ના થાય. અંદરનું અંધારું દૂર કરવું હોય તો ભીતરમાં પ્રકાશ કરવો પડે અને તે માટે ભીતરમાં જવું પડે. ભીતરમાં જવા માટે બહાર જોતી આંખોને બંધ કરવી પડે.

આ આંખો બંધ થયા પછી પણ બાહ્ય વૃત્તિઓ અને સંસ્કારો તીવ્ર હોવાના કારણે ધ્યાનમાં પણ તરત ચિત્ત સ્થિર થતું નથી. એ માટે સતત અભ્યાસ અને વૈરાગ્ય કેળવવા પડે છે. સતત વૈરાગ્યવૃત્તિ અને અંતર્મુખતાનો અભ્યાસ કરવામાં આવે તો અવશ્ય આનંદની અનુભૂતિ થઈ શકે છે. એવું ક્યારેય ન બને કે અંદરની દુનિયામાં કોઈ ગયું હોય અને આનંદ ન મળ્યો હોય. એવું પણ ક્યારેય ન બને કે બહારની દુનિયામાં કોઈ મોહગ્રસ્ત હોય અને આનંદ મળ્યો હોય. બહારમાં આત્માનો આનંદ મળે તો ભીતર જવાની કોઈ જ જરૂર નહીં રહે. આનંદનો માર્ગ ભીતર જવાથી ખૂલે છે અને સંસારનો માર્ગ બહાર જવાથી ખૂલે છે. દીવો આત્મામાં કરવાનો છે, એ જો કરી શકીએ તો પછી દિવાળી એક દિવસની રહેતી નથી, પછી સાધક માટે નિત્ય દિવાળી જ હોય છે. ધ્યાન થકી અંદર દીવો કરવાની કળા આવડી જાય પછી રોજે રોજ સાધક માટે દિવાળી છે. બહારનો દીવો કરવામાં કષ્ટ વધુ છે. કોડિયું જોઈએ, ઘી જોઈએ, દીવેટ જોઈએ, માચીસ જોઈએ, પવનમુક્ત વાતાવરણ જોઈએ. અંદર જવાની યાત્રા અને ત્યાં દીવો કરવાની કળા સાવ સરળ છે. કબીરની ભાષામાં ‘બિન બાતિ બિન તેલ’ આ દીવો ઝળહળે છે.

ઉપનિષદ શબ્દ પણ જાણી જોઈને વાપર્યો

છે. ઉપનિષદ એટલે પોતાની નજીક બેસવું, પોતાની નજીક બેસે તેને આનંદની અનુભૂતિ થાય. અત્યાર સુધી કોની પાસે બેઠા? હંમેશાં આપણી બેઠક બહાર જ રહી છે. ઉપનિષદ કહે છે કે પોતાની સાથે રહો તો આનંદ મળે, બીજા સાથે રહો તો દુઃખ મળે. હિન્દુ પરંપરામાં ૨૫૧ ઉપનિષદો છે. નામ પણ યાદ નહીં રહે. ૨૫૧ માં પ્રમુખ છે ૧૦૮ ઉપનિષદ. પ્રમુખ ઉપનિષદમાં પણ દસ ઉપનિષદો પર આદિ શંકરાચાર્યજીએ ટીકા લખી છે. છાંદોગ્ય ઉપનિષદ, તૈત્તરિય ઉપનિષદ. નિર્વાણ ઉપનિષદ, માંડુક્ય ઉપનિષદ, ઈશાવાસ્ય ઉપનિષદ, કેવલ્ય ઉપનિષદ, પ્રશ્ન ઉપનિષદ વગેરે. આ બધામાં આનંદનું ઉપનિષદ ક્યાંય નથી. એ ટાઈટલ મારું આપેલું છે. એ એટલા માટે કે આનંદનું ઉપનિષદ એ ૨૫૧ ઉપનિષદોનો સાર છે. મને થયું કે ૨૫૧ તો કોઈ વાંચવાના નથી. સાધક જો આનંદનું ઉપનિષદ સમજી લે તો એમનું કામ થઈ જાય.

પછી મેં પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીનો અભ્યાસ કર્યો તો મારું મગજ અહોભાવથી ઝૂકી ગયું કેમ કે કોઈ વિષય એવો નથી એમના કાવ્યો અને પત્રોમાં કે એમની લેખની ચાલી ન હોય. આનંદ વિષયને નજરમાં રાખીને એમના પત્રોનું અવલોકન કરતો હતો તો મને લાગ્યું કે આ વિષય પર એમણે સીધું કે આડકતરી રીતે ઘણું પ્રકાશ્યું છે. એમના દરેક શબ્દોમાં સમ્યગ્દર્શનની છાંટ છે. આ માત્ર શબ્દો નથી પણ મંત્રો છે, એવું મારું માનવું છે. જ્ઞાની આત્મા સંક્ષિપ્તમાં ઘણું કહી દેતા હોય છે. આનંદના આ સંદર્ભ સાથે આપણે આ વિષયને ખોલીશું. એમનો એક પત્ર હું જોતો હતો ૮૩૨ મો પત્ર, ૧૯૫૪ માં આ લખેલો પત્ર છે. એ લખ્યું છે, “દેહથી ભિન્ન સ્વ પર પ્રકાશક પરમ જ્યોતિ સ્વરૂપ એવો આ આત્મા.” આત્મા કેવો છે? દેહથી ભિન્ન. આ બુદ્ધિથી સમજીએ છીએ. આત્માના અનુભવમાં આવી જાય તો એ જ સમ્યગ્દર્શન છે ને? બીજું લક્ષણ આત્મા કેવો છે? સ્વપર પ્રકાશક. આત્માનો દીવો એવો છે કે અંદર

પણ અજવાળું કરે અને બહાર પણ અજવાળું કરે. ત્રીજી વાત કરી આત્મા જ્યોતિ સ્વરૂપ છે. ત્યાં બારેમાસ નહીં, અનંતકાળ સુધી પ્રકાશ જ રહે છે.

આ ત્રણેયનો અનુભવ કરવો હોય તો આગળ કૃપાળુદેવ કહે છે; “એ આત્મામાં નિમગ્ન થાઓ.” એ આત્મામાં વિશેષ રૂપે એકાગ્ર થઈ ઊંડા ઉતરો. ઉદાહરણ લઈએ તો પાણીમાં તરવું અને પાણીમાં ડૂબકી મારવી એ બને વસ્તુ ભિન્ન છે. નિમગ્ન થવું એટલે તરવું નહીં. આત્મામાં ડૂબકી મારવી. આ ધ્યાનવિધિ છે. બીજો ઉપાય બતાવે છે, “હે આર્યજનો અંતર્મુખ થાઓ.” નિમગ્ન થવા માટે અંતર્મુખ થવું અનિવાર્ય છે. ચિત્તના મોઢાને અંદરની તરફ વાળો. આ બે વસ્તુ જો કરી શકો તો કૃપાળુદેવ કહે છે, “અનંત અપાર આનંદનો અનુભવ થશે.” આનંદના બે લક્ષણો અહીં મૂક્યા; અનંત અને અપાર. અંત વગરનો આનંદ એટલે અપાર. જે આનંદનો અંત આવે તો સમજવાનું એ આત્માનો આનંદ નથી. અપાર એટલે જેની કોઈ સીમા નથી. એ આનંદ ક્યારેય ઘટે નહીં એવો છે. આનંદની અનુભૂતિના બે ઉપાય છે; નિમગ્ન થાઓ અને અંતર્મુખી થાઓ.

હવે એક બીજી વસ્તુ સમજાવે કે દરેક જીવ એ પછી નિગોદનો હોય કે વ્યવહાર રાશિનો હોય, સાધક હોય કે સંસારી, લાલસામાં જીવનારા હોય કે પ્રાર્થનામાં - દરેકનું એક માત્ર લક્ષ્ય છે - આનંદની અનુભૂતિ કરવી. આપણે આ લક્ષ્ય પ્રત્યે જાગરુક હોઈએ કે ના હોઈએ પણ દરેકનું મૂળ લક્ષ્ય આ જ છે. સંસારમાં રચ્યા-પચ્યા રહેતા કોઈ પણ માણસને તમે પૂછી જો જો કે તમે જે કંઈ કરો છો એ શા માટે કરો છો? મૂળમાં જઈને કારણ ખોજશો તો એ કારણ આનંદની પ્રાપ્તિ જ જોવા મળશે. સારું ખાવું, સારું જોવું, સારું પહેરવું, આ બધું શું કામ? તમે શિબિરમાં આવ્યા શું કામ? ધર્મ કરનાર કે અધર્મ સેવનાર દરેકનું લક્ષ્ય આનંદ છે. દિશા ખોટી હોઈ શકે, લક્ષ્ય ખોટું નથી. થિયેટરમાં મૂવી જોનાર પણ એ જ આનંદ શોધે છે, જે તમે અને હું ધ્યાનમાં શોધીએ છીએ. પ્રયોજનમાં ભેદ નથી, પ્રયત્નમાં ભેદ છે. એક બહારમાં ખોજે છે. ખોટી જગ્યાએ શોધનાર પણ પાછો ક્યારેક તો અહીંયા જ આવશે અને સાચી જગ્યાએ શોધનાર પણ ખોટી જગ્યાએ ભટકીને અહીં આવ્યો છે. તો દરેક જીવનું અંતિમ લક્ષ્ય આનંદ છે. આનંદ વગર

કોઈ જીવ રહી શકે નહીં અને એટલે જ આનંદ આત્માનો સ્વભાવ છે. એ સ્વભાવ વગર રહેવું એ જ પીડા અને સંતાપનું કારણ છે.

એક વસ્તુ યાદ રાખી લેવી ઘટે કે દરેક આનંદની શોધના મિશન પણ છે. એટલે ખોટી જગ્યાએ શોધતો હોય એવા જીવ માટે પણ અભાવ કે દુર્ભાવ રાખવો નહીં. એ આંધળા જીવની જેમ લાકડીથી ટટોડી ટટોડીને સાચી દિશા શોધી રહ્યો છે. રસ્તો બતાવનાર યોગ્ય સુગુરુનો ભેટો થશે તો એ પણ સુપથ પર આવી જશે. પ્રયાસ તો એ પણ પૂરેપૂરો કરે છે, દિશાનું અજ્ઞાન છે. એ અજ્ઞાનનું આવરણ પણ કાળલબ્ધિના યોગે કે સત્ સમજણથી દૂર થશે. એટલે આવા જીવો પ્રત્યે દુર્ભાવ કરવા કરતા કરુણાનો ભાવ રાખજો. પાપીને પણ પાપી માનવાની ભૂલ ભૂલેચૂકે ના કરતા.

આપણે ભલે માનતા હોઈએ કે આપણને સાચી દિશા મળી ગઈ છે. સાચા માર્ગની સમજણ હોવા છતાં પણ વૃત્તિઓના કારણે અને અતીતના જૂના સંસ્કારોના કારણે આપણે પણ અંદરથી હજુ ભટકેલા હોઈ શકીએ છીએ. દુનિયાની નજરે આપણે ધર્માત્મા છીએ પણ આપણી પોતાની નજરમાં જે દિવસે આપણે ધર્માત્મા થઈશું ત્યારે કલ્યાણનો માર્ગ ઊઘડશે. ધર્મનો પ્રયત્ન કર્યા પછી પણ આપણા વિચારોમાં, આચારોમાં, સંસ્કાર અને વૃત્તિઓમાં જો કોઈ ફરક ના આવે તો આપણે પણ બહુ કુલાવા જેવું નથી. એટલે જ કદાચ કૃપાળુદેવે મુમુક્ષુ વૃત્તિવાળા જીવને કહ્યું હશે કે “વૃત્તિઓને લખતા રહેજો.” વૃત્તિઓ લખવા માટે પહેલા વૃત્તિઓ દેખાવી જોઈએ, દેખવા માટે પોતાનું તટસ્થ અને સૂક્ષ્મ નિરીક્ષણ કરવું પડે. સાધક અને હજુકર્મી જીવ જ આવું કરી શકે તેમ છે.

આનંદની અલગ અલગ ભૂમિકાઓ છે. બહુ જ સ્થૂળ દૃષ્ટિએ વિચારીએ તો, જો તમારે અડધો કલાકનો આનંદ જોઈતો હોય તો પ્રેમથી જમો. એક કલાકનો આનંદ જોઈએ તો જમ્યા પછી રૂમમાં આવીને સૂઈ જાઓ. એક દિવસનો આનંદ જોઈએ તો પિકનિક પર જાઓ. એક અઠવાડિયાનો આનંદ જોઈએ તો મિત્રો સાથે વેકેશનમાં ફરવા જાઓ. એક મહિનાનો

(અનુસંધાન પાના નં. ૧૮ પર)

*** પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ ***

આજ સુધી આધ્યાત્મિકતાને આપણે વ્યાખ્યાનો, ઉપદેશો, પ્રવચનો અને ગ્રંથો દ્વારા પામવાનો પ્રયાસ કર્યો છે, પરંતુ ક્યારેય રોજિંદા વાસ્તવિક જીવનમાં આધ્યાત્મિકતાનો પ્રયોગ કેવી રીતે કરવો, તે વિશે વિચાર કર્યો નથી. સામાન્ય માન્યતા એવી છે કે આધ્યાત્મિકતાનો વિચાર હોય, એનું ચિંતન હોય, પણ એનો પ્રયોગ હોઈ શકે નહીં. જ્યારે આપણે પ્રયોગો દ્વારા એ પરિસ્થિતિને સિદ્ધ કરવાનો પ્રયાસ કરીએ.

આધ્યાત્મિકતાનું પહેલું પગથિયું છે સ્વરૂપ-ચિંતન. આ સ્વરૂપ-ચિંતન વિશે ધર્મગ્રંથોએ વિસ્તૃત ચર્ચા કરી છે. મહાત્માઓ, સંતો, વિચારકો અને જ્ઞાનીઓએ આ વિશે પુષ્કળ છણાવટ કરી છે. સ્વરૂપપ્રાપ્તિ તે આ માર્ગના યાત્રીનો પહેલો મુકામ છે.

સ્વરૂપ-ચિંતન માટેનો પ્રયોગ કયો? સ્વરૂપ-ચિંતન માટેના અનેક માર્ગો આપણને મળે છે. આ માટેના જ્ઞાનમાર્ગ, કર્મમાર્ગ અને યોગમાર્ગ તો સહુને વિદિત છે, પરંતુ એ સિવાય દરેક મહાત્માઓ અને ચિંતકોએ સ્વરૂપ-ચિંતનની વાત કરી છે. આપણે સ્વરૂપ-ચિંતનનો માત્ર વિચાર જ કર્યા કરીએ, તો એ આપણા ‘ચિંતનો ફક્ત વિચાર’ બનીને રહી જાય છે. એક દષ્ટિએ વિચારીએ તો એ આપણા ચિંતમાં સર્જાતી ઘટના છે. સ્વરૂપ ચિંતનમાં માત્ર ચિંતનો વિચાર પૂરતો નથી, કિંતુ એ વિચારનું જીવનની પ્રયોગશાળામાં આચરણ જરૂરી છે. વિચારનું આચરણ ન થાય, તો ઘણી વાર એ વિચાર જે ચિંતમાં જન્મ્યો હોય છે, ત્યાં જ અંતિમવિધિ પામે છે.

ક્યાંક કોઈ ક્રિયાકાંડથી સ્વરૂપ-ચિંતન કરવાનો પ્રયાસ કરે છે. ગાયત્રીમંત્ર હોય કે પછી શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર હોય, ત્રિસંધ્યા હોય કે પછી પ્રતિક્રમણ હોય, એ ક્રિયાઓ દ્વારા સ્વરૂપ-પ્રાપ્તિનો પ્રયાસ કરે છે, પરંતુ ઘણી વાર આ બધી ક્રિયાઓ એ

ક્રિયા રૂપે જન્મે છે અને ક્રિયા રૂપે આથમે છે. ક્રિયા રૂપે જ એની સમાપ્તિ થઈ જાય છે. એ ક્રિયામાં નિહિત ભાવોને આપણું મન જાણે છે, પરંતુ એ મનોભાવોનું અંતઃકરણની વૃત્તિમાં રૂપાંતર થતું નથી. એ જ રીતે સ્વરૂપપ્રાપ્તિ વિશે ગીતો, સ્તવનો, પદો - એ સઘળું મળે છે. એના ગાન દ્વારા વ્યક્તિનું ચિંત સ્વરૂપ-ચિંતન પ્રતિ પ્રેરાય છે અને ઘણી વાર એ પદ, સ્તવન કે એ ભજન ગાનારના કંઠ સુધી સીમિત રહી જાય છે. એના ભાવો ગીતના કે પોતાના આત્મામાં રેડાતા નથી.

આને પરિણામે એ પદ કે સ્તવન કંઠમાધુર્યનું ઘરેણું બની રહે છે. મનમાં સતત ગુંજતી પંક્તિઓ રૂપે વસે છે, પરંતુ એનો સ્વરૂપ-પરિવર્તનમાં કોઈ ઉપયોગ થતો નથી. આથી પહેલો વિચાર એ કરવાનો છે કે જેમ શરીરની ચિકિત્સા હોય છે, એવી જ આત્માની ચિકિત્સા હોય છે. શરીરના ખુશખબર પૂછીએ છીએ, એ જ રીતે આત્માના ખબરઅંતર પૂછવા જોઈએ. શરીરમાં રોગનાં ચિહ્નો દેખાય છે. કદાચ સ્પષ્ટ દેખાતાં ન હોય, તો એની શારીરિક તપાસ કે કુશળ ડોક્ટરોના પ્રયત્નોથી રોગના મૂળને જાણી શકાય છે. શરીરમાં થતાં સુખ કે દુઃખનો આપણે પ્રત્યક્ષ અને તત્કાળ અનુભવ પામી શકીએ છીએ. શરીરના ગમા અને અણગમાની જાણ આપણા મનને એ જ ક્ષણે થતી હોય છે અને જિલ્લા એને અભિવ્યક્ત કરતી હોય છે.

આત્માનું એનાલિસિસ કરવા માટે ધૈર્ય, ચિંતન, અભ્યાસ અને અંતર્મુખતા આવશ્યક છે, જ્યારે શરીરને ઓળખવા કોઈ પ્રયાસ કરવો પડતો નથી. એ તો વ્યક્તિ ગર્ભ ધારણ કરે છે, ત્યારથી એની સાથે હોય છે. જ્યારે આત્માને ઓળખવા માટે વ્યક્તિએ ભગીરથ પ્રયાસ અને પુરુષાર્થ ખેડવો પડે છે. એક અર્થમાં કહીએ તો એને ઓળખવો એ વ્યક્તિને માટે મોટો પડકાર હોય છે. ઋગ્વેદના એ

મંત્રનું સ્મરણ થાય છે, જેમાં કહ્યું છે,

अयं होता प्रथमः पश्यतेममिदं ज्योतिस्मृतं मर्त्येषु ।

- ऋग्वेद (૬/૯/૪)

‘એ સૌથી ઉત્તમ, બધાં સુખોને ગ્રહણ કરનારો અને આપનારો છે. એનું દર્શન કરો. મરણશીલ શરીરોમાં એ અમૃતજ્યોતિ છે.’

આ રીતે ઋગ્વેદકાળથી આત્માને સૌથી ઉત્તમ કહ્યો છે. વળી, એને સર્વ સુખો અનુભવનારો અને આપનારો કહ્યો છે અને એથી ‘ઋગ્વેદ’ ના ઋષિ કહે છે કે આત્મા વ્યક્તિના મરણશીલ શરીરમાં વસે છે. એવા મરણશીલ શરીરમાં કોઈ અમૃતજ્યોતિ હોય તો તે આત્મા છે. આવો આત્મા ન જન્મે છે, ન હણાય છે. એ તો અજન્મા, નિત્ય, શાશ્વત, પુરાતન છે.

આવા આત્માનો વિશાળ મહિમા હૃદયસ્પર્શી કલ્પના દ્વારા ‘કઠોપનિષદ્’ (૧-૩-૩ અને ૪) માં કરવામાં આવ્યો છે. એમાં કહ્યું કે આત્માને સારથિ માન અને શરીરને રથ માન. બુદ્ધિને સારથિ માન અને મનને લગામ સમજ. મનીષીઓ ઈન્દ્રિયોને અશ્વો જેવી બતાવે છે અને વિષયને એ અશ્વના વિચરણનો માર્ગ કહે છે. શરીર, ઈન્દ્રિય અને મનથી યુક્ત જીવાત્મા જ ભોક્તા છે એમ કહેવાય છે.

આત્માના મહિમા વિશે ભારતીય સંસ્કૃતિના ગ્રંથોમાં ગહન ચર્ચા કરવામાં આવી છે. એ આત્મામાં જનાર વ્યક્તિ સૌપ્રથમ તો શરીરથી આત્માના ભેદને જુએ છે અને પછી એ સ્વરૂપ-ચિંતનમાં ડૂબકી લગાવે છે. આ સ્વરૂપ-ચિંતનની વાત ભારતના સંતો, મહાત્માઓ અને વિચારકોએ કરેલી છે. પણ આજે આપણે સ્વરૂપ-ચિંતનની પ્રાપ્તિ માટેની પ્રયોગશાળામાં બેઠા છીએ અને આપણામાં એ સ્વરૂપ-ચિંતન કઈ રીતે થઈ શકે એના પ્રયોગો કરવા છે. આ એક આગવી, વિશિષ્ટ અને પ્રયોગલક્ષી વાત છે, માટે આનું વાચકો અને સાધકોએ સવિશેષ ચિંતન કરવું જરૂરી બને છે.

સૌ પ્રથમ તો પ્રાતઃકાળે સાધકે કઈ રીતે જાગૃત થવું જોઈએ ? નિદ્રા અને જાગૃતિના સંધિકાળ વિશે કોઈએ કશું વિચાર્યું નથી. આ સંધિકાળમાં

સાધકના ભાવોમાં આવતા પલટાઓ વિશે થોડું ચિંતન કરીએ. એ પલંગ પરથી જાગૃત થાય અને ઈષ્ટદેવતાનું સ્મરણ કરીને પથારીમાં બેસી જાય, પછી એણે નિદ્રાથી જાગૃતિ વચ્ચેના તબક્કાઓનો વિચાર કરવો જોઈએ. ઘણી વ્યક્તિઓ સવારે જાગૃત થયા પછી તંદ્રાવસ્થામાં પલંગ પર સૂઈ રહેતી હોય છે. આ તંદ્રાવસ્થામાં એની ચિંતાઓ એના મનમાં ઊપસવા લાગે છે. આ તંદ્રાવસ્થામાં વિચારોનો અસંબદ્ધ કે સંબદ્ધ રઘવાટ જોવા મળે છે અને આ અર્ધજાગૃત અવસ્થામાં વ્યક્તિ ઘણી વાર કોઈની સાથે જામેલાં વેરઝેર વિશે વિચારતો હોય છે, તો ઘણી વાર પોતાના મન પર લદાયેલી ચિંતા યાદ આવતા ચિંતિત ચિંતિત બની જતો હોય છે. આવી વ્યક્તિ એની અર્ધજાગૃત અવસ્થામાંથી જાગૃત બનશે ત્યારે એના મન પર કેટલીય સુસ્તી કે ગમગીની હશે. વિચારશે કે ઊઠતાંની સાથે, અણગમતા વિચારો સાથે એનો પનારો પડ્યો. આ તબક્કે તંદ્રાવસ્થામાંથી જાગૃત અવસ્થામાં થયેલું એનું રૂપાંતર એના એ દિવસને અને એ રીતે એના જીવનને ઉદાસીનતામાં ગરકાવ કરી દેશે.

કેટલીક વ્યક્તિઓ જાગૃતાંની સાથે જ પથારીમાં બેસી પ્રભુ-સ્મરણ કરવા લાગે છે. જેમ ઘણાં સ્થળે સવારે ઊઠતાંની સાથે જ વ્યક્તિ મંદિર કે દેરાસરે દર્શન કરવા માટે દોડી જતી હોય છે. આ એકાએક થતી ક્રિયા સ્વરૂપ-ચિંતનમાં સહયોગી બનતી નથી અને સમય જતાં એ ક્રિયા માત્ર રૂઢિ કે રોજની આદત બની જાય છે. ધીરે ધીરે એમાંથી ઈશ્વરભક્તિના ભાવો પણ ખસવા માંડે છે અને પછી તો એવું પણ થાય કે એ મંદિર કે દેરાસર એ નિશ્ચિત સમયે પ્રેમીઓને કે મિત્રોને મળવાનું મિલનસ્થાન બની જાય છે !

આથી આગ્રહપૂર્વક કહેવું છે કે પ્રભાતે તમે પલંગમાંથી કઈ રીતે ઊઠો છો ? એ બાબત જીવનમાં ઘણી મહત્વની બાબત છે. આ વિષયમાં આપણે ક્યારેય વિચાર કરતા નથી. ખુદ સાધકો પણ એ અંગે વિશેષ જાણતા નથી. હકીકત એ છે કે સવારે જાગૃત થવાની તમારી એ પ્રક્રિયાનું તમે પરિવર્તન કરી શકો અને સવારે સહેજે તોછડાઈથી એવું વિચારવું નહીં કે

(અનુસંધાન પાના નં. ૩૧ પર)

વાર અનુભવ કરવાનો આરંભ કરનારને બાહ્ય વિષયોમાં સુખ જેવું લાગે છે અને આત્મસ્વરૂપની ભાવનાના અભ્યાસમાં દુઃખ જેવું જણાય છે. પરમકૃપાળુદેવ અમૂલ્ય તત્ત્વવિચારમાં જણાવે છે.

“સુખ પ્રાપ્ત કરતાં સુખ ટળે છે લેશ એ લક્ષે લહો, ક્ષણ ક્ષણ ભયંકર ભાવમરણે કાં અહો રાચી રહો ?”

આત્મસુખ પ્રાપ્ત કરવા જતાં ઈન્દ્રિયોના વિષયનું સુખ ઓછું થઈ જશે તો ? એમ આત્મસ્વરૂપનો પ્રથમવાર અનુભવ કરવાનો આરંભ કરનારને ‘બાહ્ય સુખ ઓછું થઈ જશે તો ?’ તેવું લાગવાથી અભ્યાસમાં કષ્ટ જેવું જણાય છે કારણ કે અનાદિથી બાહ્ય વિષયોમાં અભ્યાસ છે. તેથી બાહ્ય વિષયોથી પાછા હટીને આત્મભાવનામાં આવતાં કષ્ટ લાગે છે. બાહ્ય વિષયો સહેલા થઈ ગયા છે ને અંતરનો ચૈતન્ય વિષય કષ્ટપ્રદ લાગે છે. યોગારંભી એટલે મન, વચન, કાયાના યોગને સાંસારિક પ્રયોજનમાં યોજનાર અને આરંભ-પરિગ્રહયુક્ત જીવનની વૃત્તિમાં રુચિ ધરાવનાર યોગારંભી છે. અહીં રાગાદિની મુખ્યતા હોય છે તેથી આરંભી જીવ કર્મોથી બંધાય છે. અજ્ઞાનવશ મન-વચન-કાયાના યોગો બાહ્ય ઈન્દ્રિયોના વિષયોમાં પ્રવૃત્તિ થાય છે. રુચિ પર સન્મુખતાની છે તેથી આત્મા પ્રતિના વલણમાં દુઃખ લાગે છે. કષ્ટ લાગે છે. કોઈ અપૂર્વ પુણ્યના યોગે સદ્ગુરુ-સંતના દર્શન, સત્ ઉપદેશના શ્રવણ થવાથી તેની દૈષ્ટિ બદલાય તો, અંતરમાં જવાનું આરંભાય છે.

જ્ઞાની સત્પુરુષ સંસારના સ્વરૂપને સમજાવે છે કે ભાઈ ! અનાદિકાળથી પરમાં રુચિ, પ્રવૃત્તિ રાખીને ભવભ્રમણ કર્યાં. તેમાં દુઃખ પણ સહન કર્યાં. હવે સમજાવે છે તો પરથી હટીને સ્વમાં આવ. યોગારંભીને અંતરમાં વિચાર કરતાં સમજાય છે કે અજ્ઞાનવશ બહારમાં વૃત્તિ રાખીને, બહારની રુચિ વધારીને દુઃખી થયો છું. હવે તેમાંથી મુક્ત થવા અંતર્મુખ થવાનો પ્રયત્ન કરે છે. પછી પરિપક્વ અભ્યાસથી તે સુખરૂપ લાગે છે. ભજનની સુંદર પંક્તિ છે :-

“સત્સંગનો રસ ચાખ પ્રાણી તું સત્સંગનો રસ ચાખ રે, પરથમ લાગે કડવો ને તીખો પછી આંબા કેરી સાખ રે...

સત્સંગનો રસ ચાખ રે..”

યોગારંભીને સંસારમાં સુખ લાગતું હતું, પછી અભ્યાસ થતાં, ઉપયોગને અંતરમાં વાળવાની રીત શીખ્યા પછી કડવી વસ્તુ આંબા કેરી સાખ લાગે છે.

વિશેષાર્થ : આત્મામાં આનંદ છે. ઉપાદેય પણ આત્મા છે. તેમાં એકાગ્ર થવા જેવું છે એવી ભાવના ભાવતાં ભાવતાં શરૂઆતમાં કષ્ટ લાગે-છતાં અંતરમાં સાચું સુખ પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા છે તે યથાર્થ પ્રયત્ન કરે છે તો સુખ મેળવે છે.

જેમ કોઈ વ્યક્તિ ખારું-અશુદ્ધ-બેસ્વાદુ પાણી પીતો હોય, મીઠું સ્વચ્છ પાણી ઘરમાં ઊંડી કૂવામાં હોય તે કદી ચાખ્યું ન હોય; પણ તેને પોતાના મીઠા કૂવાની ખબર પડી અને તેનું સ્વચ્છ મીઠું પાણી ચાખ્યું ત્યાં ખારા પાણીનો રસ ઊડી ગયો. હવે ઘરઆંગણે મળતું ઊંડા કૂવાનું મીઠું પાણી લેવામાં કષ્ટ લાગતું નથી. સ્વાદ ચાખ્યા પછી તેમાં કષ્ટ નથી લાગતું તેમ અજ્ઞાની જીવે અનાદિથી સદા બાહ્ય ઈન્દ્રિયવિષયોમાં આકુળતારૂપ ખારા સ્વાદને જ ચાખ્યો છે પણ પોતાના ચૈતન્યકૂવામાં ભરેલા આત્માના અતીન્દ્રિય, અનાકુળ મીઠા સ્વાદને ચાખ્યો નથી, તેથી તેના પ્રયત્નમાં તેને કષ્ટ લાગે છે પણ જ્યાં અંતર્મુખ ચૈતન્યકૂવામાં ઊંડી ઉતરીને વિષયાતીત આનંદનો સ્વાદ ચાખ્યો ત્યારે તેના વારંવાર પ્રયત્નમાં કષ્ટ લાગતું નથી. હવે તો સાધકને બાહ્ય વિષયો નીરસ લાગે છે. તે આત્માની ભાવનામાં રસલીન રહે છે.

શ્રી નેમીશ્વરમુનિરાજ ‘વચનામૃત શતક’ શ્લોક સાતમાં સાધકને સારભૂત બોધ આપે છે કે હે ભવ્ય ! કારણ-કાર્યની સીમામાં રહીને તું સમસ્ત આગમને સાંભળ. હે મન્મથ વિજયી ! જિનમાર્ગમાં અડગ રહીને, સૌથી શ્રેષ્ઠ સારભૂત એવા આત્મતત્ત્વનો અનુભવ કર. આત્મયોગી નિજ અનુભવની પ્રધાનતાથી આત્મભાવમાં રહે છે.

હવે શબ્દોનો અભ્યાસ કરીએ.

(૧) **આરબ્ધયોગસ્ય બહિઃ સુખમ્** આ એક વિષયની વાત આ સાથે બીજા વિષયને સાંકળી લઈએ. **આત્મનિ દુઃખમ્** અર્થાત્ યોગનો અભ્યાસ શરૂ કરનારને તથા પ્રથમવાર આત્મસ્વરૂપની ભાવનાના અભ્યાસીને બાહ્ય વિષયોમાં સુખ જેવું લાગે છે. **આત્મનિ** આત્મસ્વરૂપ વિષે દુઃખ લાગે છે. કષ્ટ લાગે છે.

‘નિવૃત્તિબોધ’ ના સંદર્ભે પરમકૃપાળુદેવ કહે છે,

“અનંત સૌખ્ય નામ દુઃખ ત્યાં, રહી ન મિત્રતા !
અનંત દુઃખ નામ સૌખ્ય પ્રેમ ત્યાં વિચિત્રતા !!
ઉઘાડ ન્યાય-નેત્ર ને નિહાળ રે ! નિહાળ તું;
નિવૃત્તિ શીઘ્રમેવ ધારી તે પ્રવૃત્તિ બાળ તું.”
જીવને બાહ્ય વિષયોમાં સુખ લાગે છે.

પરમકૃપાળુદેવ સહુને કહે છે કે હે ભવ્યજીવ ! તારા ન્યાયનેત્રને ઉઘાડ. વિષયોથી વિરામ પામ, વિરામ પામ. આત્મસ્વરૂપના આનંદમાં આવી જા.

(૨) **ભાવિતાત્મન:** - આત્મસ્વરૂપને યથાર્થપણે જાણનારને, **બહિઃ એવ અસુખં** બહારના વિષયોમાં - પદાર્થોમાં અસુખ જણાય છે. અંતર્મુખ થવાનો અભ્યાસ કરતાં અંતરમાં શાંતિ વેદાશે. ઉલ્લાસ વેદાશે. ધર્મી વારંવાર તેની ભાવના ભાવે છે. બહારના ભાવો અસુખ લાગે છે. આનંદનો અનુભવ થતાં બહારનો રસ રહેતો નથી. ચૈતન્યનો અનુભવ થતાં બહારમાં કષ્ટ લાગે છે, પણ અંતરમાં આનંદનો આસ્વાદ આવે છે. સ્વભાવ એટલો સારો લાગે છે કે વિભાવમાં આવવું દુઃખ લાગે છે. જેમ માછલાની રુચિ શીતળ જળમાં પોષાણી છે, તેમાંથી બહાર રેતીમાં કે તડકામાં આવતાં દુઃખથી તરફડે છે, એમ જ્ઞાનીની રુચિ પોતાના શાંત-ચૈતન્ય સરોવરમાં પોષાણી છે, તે શાંતિના વેદનમાંથી બહાર નીકળીને પુણ્ય કે પાપના ભાવમાં આવવું પડે છે તે દુઃખ રૂપ લાગે છે. અસુખ લાગે છે.

(૩) **અધ્યાત્મ સૌખ્યમ્** - આત્મસ્વરૂપમાં સુખનો અનુભવ થાય છે. બાહ્ય વિષયોમાંથી મુક્ત થયો છે તેને પરપદાર્થમાં અસુખ લાગે છે. જે આત્મસ્વરૂપમાં આવ્યો તે સદા સુખી છે. શ્રી કલધર આચાર્ય ‘સારસમુચ્ચય’ ગ્રંથમાં શ્લોક-૭૬ માં કહે છે કે હળાહળ વિષ સારું પણ બાહ્ય વિષયોમાં રુચિ કે પ્રીતિ દુઃખદાયક છે. જ્ઞાની તેનાથી મુક્ત રહે છે. તેઓ લખે છે, “उसी एक जन्म के नाश करनेवाले हलाहल विषको खा लेना अच्छा है परंतु अनन्त जन्मोंमें दुःख देनेवाले भोगरूपी विषको भोगना ठीक नहीं है।” અર્થાત્ આત્મસ્વરૂપમાં સુખ છે. તેનો અનુભવ નિરંતર રહે તે પરમ સૌખ્ય છે.

પૂજ્ય બેનશ્રી ચંપાબેનની અમૃતવાણી લખે છે, “સાધક દશા તો અધુરી છે. સાધકને જ્યાં સુધી પૂર્ણ વીતરાગતા ન થાય, અને ચૈતન્ય આનંદધામમાં પૂર્ણપણે સદાને માટે બિરાજમાન ન થાય ત્યાં સુધી પુરુષાર્થનો દોર તો ઉગ્ર જ થતો જાય છે. કેવળજ્ઞાન

થતાં એક સમયનો ઉપયોગ થાય છે અને તે એક સમયની જ્ઞાનપર્યાય ત્રણ કાળ, ત્રણ લોકને પહોંચી વળે છે.” નિરંતર પુરુષાર્થની ધારા ઉગ્ર થતાં અંતરાત્મા પરમાત્મા થાય છે.

(કવિત)

યોગારંભે સૂઝે સુખ - બાહ્યમાં, દુઃખ અંતરે;
અભ્યસ્તાત્મા સુખી અંતર, દુઃખી બાહ્ય સુખે, અરે !

- પૂ. બ્રહ્મચારીજી

પ્રારંભે સુખ બાહ્યમાં, દુઃખ ભાસે નિજમાંય,
ભાવિતાત્મને દુઃખ બહિર, સુખ નિજ આતમમાંય. ॥૫૨॥

- શ્રી છોટાલાલ ગાંધી

પ્રારંભમેં કુછ દુખી નિજ ધ્યાન સે હો,

પ્રાયઃ સુખાનુભવ બાહર મેં ઉસે હો ।

અભ્યસ્ત તાપસ કહૈ નિજ મેં હિ તોષ

સંસાર સાગર અસાર વિપત્તિ કોષ ॥૫૨॥

- પૂ. વિદ્યાસાગરજી મહારાજ

(કમશઃ)

આત્માનું અનુસંધાન ...

પાના નં. ૧૩ પરથી ચાલુ...

આનંદ જોઈએ લગ્ન કરી લ્યો. છ મહિનાનો આનંદ જોઈએ તો નવી ગાડી ખરીદો. એક વર્ષનો આનંદ જોઈએ તો બંગલો બનાવો. દસવીસ વર્ષનો આનંદ જોઈએ તો કોઈની સેવા કરો. જિંદગીભરનો આનંદ જોઈએ તો ઈમાનદાર રહો અને જન્મોજન્મનો આનંદ જોઈએ તો આત્માનું અનુસંધાન કરો. હું કોણ છું, ક્યાંથી થયો, શું સ્વરૂપ છે મારું ખરું; પૂછો આ પ્રશ્નો પોતાની જાતને ! સાચો આનંદ તો આ છેલ્લો જ છે, બાકી તો ક્ષણિક આનંદ જ છે.

જો આત્માનો સ્થાયી આનંદ અનુભવવો હોય તો પહેલાં જાણી લેવું ઘટે કે આપણે કેવા પ્રકારના માણસ છીએ ? ચાર પ્રકારના માણસોની વાત કરું. પહેલો માણસ તેને કહેવાય જે શરીરકેન્દ્રિત જીવન જીવે છે. આવા માણસને સગવડ બહુ જ પસંદ હોય છે. બીજો માણસ તેને કહેવાય જે મનકેન્દ્રિત છે, આવા લોકો સુખપ્રિય હોય છે. ત્રીજા પ્રકારના લોકો ચિત્તના સ્તરે જીવે છે. આવા લોકો પ્રસન્ન રહેવાવાળા હોય છે અને ચોથા લોકો છે આનંદપ્રધાન, આવા લોકો આત્માનું અનુસંધાન કરતા હોય છે. આ ચાર પ્રકારને હવે પછી વિસ્તારથી સમજીશું.

આપતા મોક્ષમાર્ગે જવું. પણ આઠ આઠ ભવોનો પ્રભુ નેમ સાથેનો સંબંધ ખોટા માર્ગે જવા કેમ દે ? ક્ષણવારનો પણ વિલંબ કર્યા વિના તેમણે નેમિનાથ માટે પહેલાં જે મોહજનિત સાંસારિક અપ્રશસ્ત ભાવો હતા તેને ટાળીને વીતરાગી નેમ પ્રભુ પ્રત્યે પ્રેમ, શ્રદ્ધા, અર્પણતાના પ્રશસ્ત ભાવોમાં પલટાવી નાખ્યા. વિષય-કષાય, નોકષાય, અજ્ઞાન, દેહાધ્યાસ આદિ સર્વ અપ્રશસ્ત ભાવોને ટાળીને પંચ મહાવ્રત, સમિતિ, ગુપ્તિ આદિ પ્રશસ્ત સંયમભાવોને અપનાવ્યા. આસ્રવ-બંધના પાંચ અપ્રશસ્ત કારણો - મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, કષાય અને યોગને ટાળતાં જ “કરતાં આસ્રવ નાસેજી” - આસ્રવનો નાશ, અર્થાત્ નવા કર્મોનો પ્રવેશ થતો નથી. તેનાથી વિરુદ્ધ એવા પ્રશસ્ત, પવિત્ર સમ્યક્ત્વ, વિરતિ, અપ્રમત્તા આદિ સંવરના કારણો સેવતાં રાજેમતીજીનો “સંવર વાધે” સંવરભાવ વર્ધમાન થવા લાગે છે, અર્થાત્ નવા કર્મો આવતાં અટકી જાય છે. કર્મોનો આસ્રવ-બંધ અટકી જતાં અને સંવર થતાં તેના ફળસ્વરૂપે “સાધે નિર્જરા” સત્તામાં રહેલાં કર્મોની નિર્જરા માત્ર નહિ, ગુણશ્રેણી નિર્જરા થવા લાગે છે; અનંતા કર્મો ટપોટપ ખરવા લાગે છે. કર્મોની અશુદ્ધિ જેમ જેમ મટવા લાગે છે તેમ તેમ “આતમભાવ પ્રકાશેજી” આત્માનો શુદ્ધ સ્વાભાવિક આત્મ સ્વભાવ પ્રકાશે છે, પ્રગટવા લાગે છે. આસ્રવ-બંધનો નાશ અને સંવર-નિર્જરા વર્ધમાન થતાં હવે દેવચંદ્રજી સાધકને મોક્ષતત્ત્વ તરફ દોરી જાય છે :-

નેમિ પ્રભુ ધ્યાને રે એકત્વતા, નિજ તત્ત્વે એકતાનોજી;
શુક્લધ્યાને રે સાધી સુસિદ્ધતા, લહિયે મુક્તિ નિદાનોજી.

-નેમિ૦૬

શબ્દાર્થ : શ્રી નેમિપ્રભુના ધ્યાનમાં એકાગ્ર થતાં, અભેદતા આવતાં નિજ આત્મતત્ત્વ સાથે એકતાન, મગ્ન થવાય છે. મુક્તિનું સાક્ષાત્ કારણ એવા શુક્લધ્યાનની શ્રેણીએ ચઢતાં સિદ્ધતાની પ્રાપ્તિ થાય છે. (એકતાનો = મગ્ન થવું, લીન થવું; શુક્લધ્યાન = અત્યંત ઉજ્જવળ પરિણામવાળું ધ્યાન કે જેમાં ક્ષપકશ્રેણી હોય તો અંતર્મુહૂર્તમાં કેવળજ્ઞાન થાય; લહિયે = પામીએ;

નિદાન = કારણ)

વિશેષાર્થ :- રાજુલદેવીએ ભગવાન નેમિનાથ જેવા નીરાગીથી પોતાનો રાગ જોડ્યો. (ગાથા-૪) આ પ્રશસ્ત રાગ કઈ રીતે મુક્તિ અપાવે છે તેનો કમ દેવચંદ્રજી અહીં બતાવે છે. રાજુલદેવી અપ્રશસ્તતા ટાળી પ્રશસ્તતા તરફ વળ્યા. પણ એટલેથી અટક્યા નહીં ! પ્રભુ પ્રત્યેનો પ્રશસ્ત રાગ પણ આખરે તો ઉત્કૃષ્ટ શુભભાવ જ છે. તેને ઓળંગી અખંડ શુદ્ધ આત્મભાવ આવે તો જ પ્રભુ જેવા વીતરાગી થવાશે એવું લક્ષ તેઓ પ્રભુભક્તિમાં પણ ચૂક્યા નથી અને નેમ પ્રભુના નિરંતર શરણમાં સ્વાભાવિક છે કે આત્મલક્ષ ચૂકવાનું બને જ નહિ. ગુરુ ગૌતમ સ્વામીને પ્રભુ મહાવીર પ્રત્યે હતી એવી જ રાજુલદેવીની મુક્તિ આપનારી ભક્તિ છે. આવી અસાધારણ ભક્તિ તેમને “નેમિ પ્રભુ ધ્યાને એકત્વતા” તરફ દોરી જાય છે. તેમનો પ્રભુપ્રેમ હવે પ્રભુના ધ્યાનમાં એકાગ્ર થાય છે, પ્રભુ સાથે એકત્વ સાધે છે. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી રાકેશજી એક સુંદર વાત કરે છે કે, “પ્રેમ જો બહિર્મુખી રહે તો વાસનાનું રૂપ લ્યે છે અને પ્રેમ જો અંતર્મુખી બને તો ધ્યાનનું રૂપ લ્યે છે.” રાજેમતીનો પ્રભુપ્રેમ હવે અંતર્મુખી થતો જાય છે. પ્રભુ જેવું જ મારું સ્વરૂપ છે એમ પ્રભુ સાથે એકત્વતા, અભેદતા સધાય છે અને એક ધન્ય પળે “નિજ તત્ત્વે એકતાનોજી”- નિજ આત્મતત્ત્વમાં એકતાન થઈ, મગ્ન થઈ, નિર્વિકલ્પ આત્માનુભૂતિનો રસાસ્વાદ માણે છે. દર્શનમોહ તો ક્યારનો નાશ પામ્યો છે; હવે ચારિત્ર મોહનો સર્વનાશ કરવા જે પ્રભુધ્યાનરૂપ સવિકલ્પ ધર્મધ્યાન અને સ્વરૂપમાં સ્થિરતારૂપ નિર્વિકલ્પ ધર્મધ્યાનથી આગળ વધી શુક્લધ્યાનરૂપ ક્ષપકશ્રેણી ઉપર આરૂઢ થાય છે. તે દશાનું અદ્ભુત વર્ણન કરતાં પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ‘અપૂર્વ અવસર’ કાવ્યમાં ફરમાવે છે :

શ્રેણી ક્ષપકતણી કરીને આરૂઢતા,

અનન્ય ચિંતન અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવ જો. અપૂર્વ૦

અને આમ અનન્ય ચિંતન અને અતિશય શુદ્ધ પરિણામના ફળસ્વરૂપે શું થાય તેની વાત આગળ

શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર (ક્રમાંક-૨૦)

* * * * * મહેન્દ્રભાઈ કે. ખંધાર * * * * *
(મંદાકાંતા)

અષ્ટ પ્રાતિહાર્ય : ૨. દિવ્ય (સુર)પુષ્પવૃષ્ટિ

● મૂળ શ્લોક : (વસંતતિલકા)

ચિત્રં વિભો ! કથમવાઙ્મુખવૃન્તમેવ,
વિષ્વક્ પતત્યવિરલા સુરપુષ્પવૃષ્ટિઃ ।
ત્વદ્ગોચરે સુમનસાં યદિવા મુનીશ !
ગચ્છન્તિ નૂનમથ એવ હિ બન્ધનાનિ ॥૨૦॥

● અન્વયાર્થ :

(હે) વિભો ! અવિરલા સુરપુષ્પવૃષ્ટિઃ વિષ્વક્ અવાઙ્મુખવૃન્તં એવ કથમ્ પતતિ ? ચિત્રં ! યદિ વા મુનીશ ! ત્વદ્ ગોચરે સુમનસાં બન્ધનાનિ નૂનં હિ અધએવ ગચ્છન્તિ !

● શબ્દાર્થ : ચિત્રં - આશ્ચર્ય, વિભો - (હે) વિભુ, કથમ્ - કેમ, અવાઙ્મુખવૃન્તમ્ - અવળા મુખવાળો, જેનાં ડીટિયાં નીચે થઈ ગયા છે, એવ - તેમજ, વિષ્વક્ - ચારે બાજુ, પતતિ - પડે છે, અવિરલા - નિરંતર, અવિરત, સુરપુષ્પવૃષ્ટિઃ - દેવોએ કરેલ દિવ્ય પુષ્પોની વર્ષા, ત્વદ્ - આપની, ગોચરે - સમીપમાં, સુમનસાં - શ્રેષ્ઠ મનવાળા, સજ્જન, પુષ્પ, પંડિત, દેવ, યદિવા - અથવા, (હે) મુનીશ - મુનિઓના સ્વામી, પ્રભુ, ગચ્છન્તિ - જાય છે, નૂનમ્ - નિશ્ચયથી, ખરેખર, અધ એવં હિ - નીચે તરફ જ, બન્ધનાનિ - બંધનો.

● સમશ્લોકી ગુજરાતી પદાનુવાદ :

(હરિગીત)

ચારે દિશાએ દેવ જે પુષ્પોતણી વૃષ્ટિ કરે,
આશ્ચર્ય નીચા મુખવાળા ડીટથી તે ક્યમ પડે ?
હે મુનીશ ! અથવા આપનું સામિપ્ય જવ પમાય છે,
પંડિત અને પુષ્પોતણાં બંધન અધોમુખ થાય છે ! (૨૦)

ચારેબાજુ કુસુમ પડતાં દેવ કેરા ઘણાય,
નીચે જેના બીટ રહી જતાં હોય તેવા જણાય;
દેખે જ્યારે જિનવર તમને દેવ કે વિજા ઊંચા,
ત્યારે થાયે પ્રભુ મનુજના કર્મના બંધ નીચા. (૨૦)

● ભાવાર્થ : હે વિભો ! વિસ્મય થાય છે કે સમવસરણના સમયે જ્યારે ચારે બાજુ દેવો અચેત દિવ્ય પુષ્પોની વર્ષા કરે છે ત્યારે બધા ફૂલો અધોમુખ જ કેમ પડે છે ? અર્થાત્ તે ફૂલોનાં ડીટ નીચે અને પાંખડીઓ ઉપર કેમ રહે છે ? અથવા હે મુનીશ ! આમ થવું સ્વાભાવિક જ છે કેમ કે આપની સમીપે આવવાથી ભવિજનો અને પુષ્પોનાં બંધન (કર્મબંધન કે ડીટારૂપી બંધન) જવા જ જોઈએ (નીચે જાય છે, નાશ પામે છે).

● વિશેષાર્થ / પરમાર્થ : પરમાત્માનું આ બીજું પ્રાતિહાર્ય છે : દિવ્ય સુરપુષ્પવૃષ્ટિ. જ્યારે તીર્થંકર પાર્શ્વપ્રભુ સમોસરણમાં સિંહાસન ઉપર બિરાજીને ધર્મદેશના આપે છે, ત્યારે તીર્થંકર નામકર્મના ઉદયથી, દેવો ઉપર આકાશમાં રહીને દિવ્ય અચેત પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરે છે. તે બધા જ ફૂલો નીચે આવતાં તેનાં ડીટિયા નીચે અને પાંખડીઓ ઉપર હોય તે રીતે પ્રભુની ચારે બાજુ દિવ્ય પુષ્પવર્ષા થાય છે. તે પ્રભુના અતિશયનો પ્રભાવ છે. તે જ રીતે પ્રભુની સમીપે આવનારા, સારા મનવાળા ભવ્યાત્માઓ એટલે કે ભક્તો અને જ્ઞાનીઓના કર્મબંધનરૂપી ડીટ પણ અધોમુખ થઈ જાય છે. તેના બંધન જે આત્માની સાથે રાગ-દ્વેષરૂપી ચિકાશથી ચોંટેલા હતા તે આત્માથી છૂટાં પડીને નીચે જાય છે, અર્થાત્ આત્મા કર્મબંધનથી મુક્ત બની જાય છે.

ચંડકૌશિક જેવા મહાભયંકર દષ્ટિવિષ કોધી સર્પને પણ પ્રભુનું સામીપ્ય મળતાં તેનો કોધ બરફની જેમ ઓગળી ગયો અને તે ક્ષમાશીલ બની ગયો.

તેના ભાવોની વિશુદ્ધિ થતાં જ અશુભકર્મના બંધનો તૂટી ગયાં અને શુભભાવમાં આયુષ્યનો બંધ પડવાથી સમાધિપૂર્વક સંચારો કરીને આઠમા સહસ્રાર દેવલોકમાં ગયો. આટલું મહાન ફળ તીર્થંકર પરમાત્માનાં દર્શન અને સાન્નિધ્યનું છે. તીર્થંકર પરમાત્માનું રૂડા ભાવથી સ્મરણ કરે તેના કર્મબંધન અવશ્ય દૂર થાય.

અત્રે ‘સુમન’ અને ‘બંધન’ નો શ્લેષ અલંકાર છે. ‘સુમન’ એટલે (૧) ફૂલ અને (૨) રૂડા મનવાળા ભક્ત કે જ્ઞાની. ‘બંધન’ એટલે (૧) ફૂલનું ડીંટાડૂપી બંધન અને (૨) જીવનું કર્મરૂપી બંધન. સંસારી જીવ રાગ અને દ્વેષરૂપી કર્મબંધનથી સંસારચક્રમાં બંધાયેલો છે પણ પ્રભુની સમીપે આવવાથી અધોમુખ બની જાય છે એટલે કે બંધનો તૂટી જાય છે. ભવ્ય જીવો કર્મપાશથી મુક્ત બની કાળાંતરે પોતે જ પરમાત્મ સ્વરૂપ બની જાય છે.

સમવસરણની રચના કરતા પહેલા, પ્રભુની દેશના છૂટવાની ઝેંધાણી આપતા, ઉલ્લસિત થયેલા દેવો ચોતરફ દિવ્ય અચેત પુષ્પો વરસાવે છે.

સમ્યક્દૃષ્ટિ દેવો પ્રભુનો અતિશય બતાવવા માટે, તેમનો મહિમા દર્શાવવા, પ્રભુનું જ્યાં જ્યાં આગમન થવાનું હોય અથવા તો જ્યારે જ્યારે તેમની દેશના છૂટવાની હોય ત્યારે ત્યારે સમવસરણની રચના કરતા પહેલા અચેત ફૂલોની ધરતી પર વૃષ્ટિ કરે છે. પુષ્પવૃષ્ટિની ઝેંધાણીથી સુપાત્ર જીવોને પ્રભુના આગમનની અને દેશનાસ્થળની જાણ થાય છે. આ રીતે પોતે અવધિજ્ઞાનથી જાણેલી પ્રભુ વિશેની માહિતી સમ્યક્દૃષ્ટિ દેવો પાત્ર જીવોને પૂરી પાડી તેમના પર ઉપકાર કરે છે.

સહુ દેવો પોતપોતાની દશા તથા કક્ષા અનુસાર દિવ્ય અચેત પુષ્પોની રચના કરીને (વિકુર્વાને) વૃષ્ટિ કરે છે. જે સ્થળે પુષ્પવૃષ્ટિ થાય છે તે સ્થળ વિવિધરંગી અને અત્યંત સુશોભિત બની રહે છે. ધરતીના સચેત એકેન્દ્રિય જીવોવાળી જગ્યા અચેત ફૂલો દ્વારા અવરાઈને પવિત્ર બને છે તથા ગમનાગમનના પાપનો પરિહાર થાય છે.

પ્રભુના વિહાર તથા દેશનાની સૂચના આપવા દેવો ખૂબ આતુર હોય છે. તેઓ પ્રભુએ દર્શાવેલા માર્ગને ફેલાવવા ઘણા ઉત્સુક હોય છે. પ્રભુએ સર્વ આત્માને શુદ્ધ કરવાના બોધેલા માર્ગથી તેઓ અત્યંત પ્રભાવીત થયા હોય છે. તેમના અંતરમાં એવી ભાવના રમતી હોય છે કે સર્વ જીવ આ સન્માર્ગને પામે. આમ, દેવો પ્રભુ પ્રત્યેનો અહોભાવ વ્યક્ત કરવા તથા સુપાત્ર જીવોને શુભ સમાચાર આપવા પ્રભુના આગમન પહેલા, આગમન વખતે તથા દેશના વખતે દિવ્ય પુષ્પવૃષ્ટિ કરે છે. આમ, આ દેવકૃત અતિશયની મહત્તા અહીં શ્લોક-૨૦ માં દર્શાવે છે.

આ પુષ્પો એટલા સુંદર છે કે જેવા દેવોના ભાવ સુંદર છે અને દેવોના ભાવ એટલા સુંદર છે કે જેટલા પુષ્પોના રંગ-રૂપ ! પરસ્પર દ્રવ્ય અને ભાવોનો સામ્ય અલંકાર છે. પુષ્પોમાં દિવ્યતા છે અને દેવોમાં કોમળતા છે. બન્ને દ્વારા ઉત્કૃષ્ટ ભક્તિનું રૂપ આ બીજું પ્રાતિહાર્ય રજૂ કરે છે.

આ શ્લોકમાં ત્વદ્ ગોચરે (તમારા સામિધ્યમાં) શબ્દ ગંભીર ભાવયુક્ત છે. ‘ગોચર’ શબ્દ પ્રત્યક્ષ દર્શનનો વાચક છે અને એ રીતે ક્ષેત્રનો પણ વાચક છે. વ્યાકરણ અને શબ્દાર્થ દૃષ્ટિએ ગાયોના ચરવાના સ્થાનને ‘ગોચર’ કહે છે. જ્યાં કોઈ પાપક્રિયા થતી નથી અને નિર્દોષ ભાવથી ગાયનું વિચરણ થાય છે તે ગોચર છે. ગોચરનો ભાવ છે - પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનગમ્ય તત્ત્વોની ઉપસ્થિતિ અને સ્પર્શના. દેવાધિદેવ તીર્થંકર પ્રભુનું ચાર-ચાર યોજનનું ગોચરક્ષેત્ર છે એવો ઉલ્લેખ મળે છે. એક અપેક્ષાએ વ્યવહારથી એક યોજન = ૪ ગાઉ = ૮ માઈલ. બીજી અપેક્ષાએ આગમથી એક યોજન = ૪૦૦૦ માઈલ. પ્રત્યક્ષરૂપે મનુષ્ય જેમનું દર્શન કરી શકે છે તે પરમાત્માનું ધર્મક્ષેત્ર તે તેનું ગોચર છે. બીજા અર્થમાં પરમાત્માની દૃષ્ટિ જેમના પર પડે છે તે પ્રભુનો કૃપાપાત્ર બને છે અર્થાત્ તે પ્રભુના ગોચરમાં આવી જાય છે. પરમાત્માના ગોચર (પ્રત્યક્ષ સામિધ્ય) નું સાક્ષાત્ ફળ એ છે કે પાપકર્મના બંધનો શિથિલ થઈને ક્ષય પામે છે.

(અનુસંધાન પાના નં. ૨૯ પર)

શાંત સ્વીકારભાવની પ્રક્રિયા (ભાગ-૩)

રમેશભાઈ કાંતિલાલ ખંધાર

આગલા લેખમાં સ્વીકારભાવનો વિચાર શુભ ક્રિયાની રીતે તથા પરિસ્થિતિ / મનોસ્થિતિ અને સ્વરૂપ સ્થિતિની દૃષ્ટિએ વિચાર કર્યો. અંતઃકરણની વિશુદ્ધિ કેવી રીતે થાય છે તથા મિથ્યા માન્યતાનું પરિવર્તન પણ થાય છે તેના વિષે વિચાર કરેલો. આ લેખમાં પ્રમાદનો દોષ તથા બધા પ્રકારના તપ પણ તેમાં કેવી રીતે અંતરગર્ભિત છે વગેરે મુદ્દાઓની વિચારણા કરીશું.

સ્વીકારભાવથી પ્રમાદનો દોષ ક્ષીણ થતો જશે.

સ્વનું વિસ્મરણ થવું એ જ પ્રમાદ છે. આત્માની અજ્ઞાતિમાં જીવ ઉદયથી પ્રભાવિત થાય છે. અનાદિની વૃત્તિને વશ થઈ પ્રતિકાર આપે છે. નિમિત્તાધીન દૃષ્ટિના કારણે કર્મના ઉદયને અનુસરીને ઔદયિક ભાવ થતાં રહે છે. આત્મરુચિની ક્યાશ-અભાવને લઈ જાગૃતિ ટકતી નથી અને જ્ઞાનીનો બોધ ઉદય સમયે હાજર થતો નથી. બોધના ગ્રહણમાં ‘ઈહા-અવાય-ધારણા’ વગેરે અંતરપુરુષાર્થમાં પ્રમાદ સેવેલો હોવાથી તે હાજર થતો નથી. શ્રી જિને પ્રમાદને કર્મ અને અપ્રમાદને અકર્મ-અબંધ દશા કહી છે. ઉપયોગની જાગૃતિ એ જ અપ્રમત્ત દશા છે અને અજાગૃતિ એ જ પ્રમાદ દશા છે. તેથી શ્રી જિને ‘પરિણામ અનુસાર બંધ-મોક્ષની વ્યવસ્થા કહી છે.’

પ્રમાદના કારણે અનાદિની વૃત્તિ માલિક બની પ્રતિકાર આપે છે. અપમાન, પ્રતિકૂળ સંયોગો, દેહની અશાતા વગેરે બાલદીનું કાર્ય કરે છે અને અનાદિની વૃત્તિરૂપ પાતાળકૂવામાંથી કચરાને પ્રતિકારરૂપે બહાર લાવે છે. પ્રતિક્રિયા એ પ્રમાદનું લક્ષણ છે કારણ કે પ્રતિકાર આત્માની અજાગૃતિમાં થાય છે. સમજણપૂર્વક ઘટનાને જેમ છે તેમ સ્વીકારી લેવાથી વૃત્તિનો ઉપશમ થાય છે. પ્રતિકારને અવકાશ જ રહેતો નથી. ઉદયના સાક્ષી બની ગયા. સત્સંગ-સ્વાધ્યાય-સત્સમાગમ તથા ચિંતન-મનન વગેરેથી આત્મરુચિ વધે છે, ઉપયોગની સજાગતા પણ વધે છે અને પ્રતિકાર આપતા પહેલા જીવ અદૃષ્ટાણનો વિચાર કરવાની ક્ષમતા કેળવે છે. ગુર્જિયેફને પિતાએ મરતા

પહેલા બહુમૂલ્ય સલાહ આપેલી કે કોઈ પણ બનાવનો પ્રતિકાર ચોવીસ કલાક પછી જ આપવો. આ સલાહને જીવનપર્યંત માન્ય કરી અને ગુર્જિયેફ મહાન રશિયન ફિલોસોફર તરીકે પ્રખ્યાત થયા. ઉપયોગની જાગૃતિ ક્રિયામાં તથા અંતરની વિચારધારા પ્રત્યે રહેલી જરૂરી છે. પછી જ આત્મજાગૃતિ સધાય છે.

સ્વીકારભાવરૂપ ‘અદીઠ તપ’ માં બધા તપ સમાય છે.

ભોજનમાં જે મળે તે સ્વીકાર કરવાથી અનશન અને ઊણોદરી તપ સધાય છે. ઈન્દ્રિયભૂષ અને મનની ભૂષ મટતી જાય છે. આહાર સ્વાદિષ્ટ હો યા ન હો, જે મળે તેમાં સંતોષ / સ્વીકાર એ જ રસપરિત્યાગ છે. પુણ્યોદયથી પ્રાપ્ત પાંચે ઈન્દ્રિયોના વિષયના સ્વીકારભાવથી રસપરિત્યાગનો અભ્યાસ થાય છે. પોતાની વૃત્તિને પ્રતિકૂળ સંયોગોના સ્વીકારભાવથી વૃત્તિનો ક્ષય થતો રહે છે એ જ વૃત્તિ પરિસંખ્યાનરૂપ તપ છે. આર્ત-રૈદ્રથી મુક્ત મન સંલીન કહેવાય છે. કાયબાની જેમ ઈન્દ્રિયોને સંયમમાં રાખી કષાયોનો નિગ્રહ કરવો એ જ સંલીનતા તપ છે. તેથી સ્વીકારભાવમાં સંલીનતા તપ અંતરગર્ભિત છે.

હવે અભ્યંતર તપ વિષે વિચારણા કરીએ. ઉદયમાત્ર પૂર્વે અજ્ઞાનભાવે કરેલ ભાવોના ફળરૂપ છે. તેથી ઉદયના પ્રતિકારરહિત સ્વીકારમાં પૂર્વની ભૂલનું ‘પ્રાયશ્ચિત્ત’ તપ છે. ઉદય એ અઘાતી કર્મના ફળરૂપે છે, જ્યારે સ્વીકારભાવ એ ચેતનભાવ છે. આ રીતે સમજણપૂર્વકના સ્વીકારભાવમાં જડ-ચેતન બંનેનો ‘વિનય-વિવેક’ છે. દેહની શાતા-અશાતાનો શાંતભાવે સ્વીકાર કરવાથી શાતાશીલિયા સ્વભાવરૂપ દેહની વૈયાવચ્ચ અટકી જાય છે અને આત્માની ‘વૈયાવચ્ચ’ થાય છે. ઉપયોગ અંતર્મુખ થતો જાય છે. સ્વીકારભાવમાં આત્મભાવ અને અન્યભાવનો વિવેક એ જ સ્વસન્મુખતાનો અભ્યાસ છે તેથી તે ‘સ્વાધ્યાય’ તપ છે. તદુપરાંત, સ્વ-પરના વિવેકથી ઉપયોગ અંતર્મુખ થતો જાય છે તેથી જીવ ‘ધ્યાન’ તપ કરવાને સક્ષમ બને છે. ઈન્દ્રિય, મન અને દેહથી ઉપર ઉઠ્યા તે જ ‘કાયોત્સર્ગ’ તપ છે. આ રીતે વિચાર કરતા

સમજાય છે કે ઉદયના શાંત સ્વીકારભાવમાં બધા બાહ્ય તેમજ અભ્યન્તર તપ સમાય છે.

ઉદયના અસ્વીકારમાં ત્રણે કાળના પરિણામ બગડે છે.

પોતાના જ અબદ્ધ અઘાતીકર્મના ઉદયરૂપ પરિસ્થિતિના અસ્વીકારમાં કર્મતંત્રના મહાન સિદ્ધાંતનો પણ અપલાપ થાય છે. ઉદય પ્રત્યાઘાતરૂપ છે અને એમાં ફેરફાર શક્ય નથી. તેમ છતાં ફેરફાર કરવાની બુદ્ધિને લઈને મનની અશાંતિ વધે છે, આકુળતા-વ્યાકુળતા રહે છે તે જ વર્તમાન સમયની બરબાદી છે અને નવીન કર્મનો બંધ પણ થાય છે. તેથી ભાવિ પણ બગડ્યું. વિશેષ આકુળતા વગેરે કરવાથી વિભાવરસ પણ વધ્યો અને તે વિશેષ રાગદ્વેષરૂપ ચીકાશ સત્તામાં રહેલા કર્મોનો સ્થિતિબંધ અને રસબંધ પણ વધારે છે. તેથી ભૂતકાળની ભૂલ વધુ પ્રબળ થાય છે. આ પ્રમાણે ઉદયના અસ્વીકારભાવથી ત્રણે કાળની જીવની યોગ્યતા અવરાય છે.

જ્ઞાની કહે છે કે ‘મહાવીરે ત્રણે કાળને મુઠ્ઠીમાં લીધા’. તેનો વાસ્તવિક અર્થ અંતરમાં સ્વ-પરના વિવેકપૂર્વક વર્તમાન પરિસ્થિતિનો શાંતભાવે સ્વીકાર કરી પોતાના આત્મામાં જ રહ્યા ! આવી સાધના જ અંતર્મુખતાની સાધનાનું હાર્દ છે, રહસ્ય છે, મર્મ છે.

સ્વીકારભાવ અને ચાર પ્રકારના પુરુષાર્થ :

અંતરમાં સમ્યક્ માન્યતા કે મિથ્યા માન્યતારૂપ પરિણતિ હોય છે અને બાહ્યમાં ઉદયના સ્વીકાર કે અસ્વીકારરૂપ આચરણ હોય છે. વિચાર કરતા જણાશે કે ચાર પ્રકારના પુરુષાર્થની સંભાવના રહે છે :

૧. અંતરપરિણતિમાં સમ્યક્ માન્યતા સહિત બાહ્યઆચરણમાં ઉદયનો સ્વીકારભાવ.
૨. અંતરપરિણતિમાં સમ્યક્ માન્યતા સહિત બાહ્યઆચરણમાં ઉદયનો અસ્વીકારભાવ.
૩. અંતરપરિણતિમાં મિથ્યામાન્યતા સહિત બાહ્યઆચરણમાં ઉદયનો સ્વીકારભાવ.
૪. અંતરપરિણતિમાં મિથ્યામાન્યતા સહિત બાહ્યઆચરણમાં ઉદયનો અસ્વીકારભાવ.

પ્રથમ બે પ્રકાર જ્ઞાનીનાં આચરણ છે અને છેલ્લા બે અજ્ઞાનીનાં આચરણ સંભવે છે. જ્ઞાનીની આગળની મુનિદશામાં અંતરમાં સ્વ-પરના વિવેકરૂપ

સમ્યક્ માન્યતા સાથે બાહ્ય અનુકૂળ/પ્રતિકૂળ ઉદયનો શાંત સ્વીકારભાવ હોય છે. મુનિનો પરિષદજય વિવેકપૂર્ણ હોય છે. મુનિદશાનું આચરણ ‘શમનરૂપ’ હોય છે. કષાયનો ધીરે ધીરે અભાવ થઈ ‘શમન’ થતું રહે છે. આ શમનની પ્રક્રિયા જ્ઞાનધારાને પ્રબળ કરે છે અને કર્મધારાને ક્ષીણ કરે છે અને મુનિ ક્ષાયિક ભાવ પ્રગટાવવાની યોગ્યતા વધારતા જાય છે.

બીજા પ્રકારમાં ચોથે-પાંચમે ગુણસ્થાને વર્તતા જ્ઞાનીની જ્ઞાનદશા એટલી બળવાન નથી હોતી તેથી અનાદિની વૃત્તિને વશ થઈ પ્રતિકારરૂપ રાગદ્વેષ થાય છે, પણ અંતરની સમ્યક્ સમજણને લઈને એ રાગદ્વેષમાં કર્તાપિણું નથી હોતું. અસ્થિરતાના દોષરૂપ વિભાવને ઝેરરૂપ જાણે છે, રાગરૂપ જાણે છે. પોતાના પુરુષાર્થની ક્યાશ, નબળાઈ સમજે છે અને તેનો અંતરમાં ખેદ પણ વર્તતો હોય છે. અંતરપરિણતિ સમ્યક્ હોવાથી તે ભાવકર્મને શુભ અનુબંધ હોવાથી અનંતસંસારની શૃંખલા બનતી નથી, તેની પરંપરા ચાલતી નથી. અકર્તાભાવને લઈને તે વિભાવ અનંતાનુબંધીનો નથી હોતો. આવો અકર્તાભાવે થતો કષાયભાવ એ અનંતાનુબંધી કષાયના અનંતમાં ભાગે અલ્પ હોય છે. ‘સમયસાર’ માં કુંદકુંદ આચાર્યે તેને ગૌણ કરી અબંધદશા કહી છે. અંતરંગ સમ્યક્પરિણતિને લઈને કષાયનો ક્રમે કરી અભાવ થતો રહે છે. સ્થૂળદષ્ટિએ દેખાતા કષાયના સદ્ભાવમાં પણ સમ્યક્ત્વના બળે કષાયનો અભાવ થતો જાય છે. તેથી આ પ્રકાર પણ ‘શમન’ નો જ પ્રકાર છે.

ત્રીજા પ્રકારમાં અજ્ઞાની જીવ સમજણના અભાવમાં લોક-ઓઘસંજ્ઞાપૂર્વક શુભ ક્રિયા કરતો હોય છે, પરંતુ અંતરમાં ‘શુભ ક્રિયાથી મોક્ષ થશે’ એવી મિથ્યામાન્યતાને લઈ શુભક્રિયાથી થતા પુણ્યબંધને ‘પાપનો અશુભ અનુબંધ’ થાય છે. આત્મલક્ષ વિનાના એવા શુભ ભાવથી મોક્ષમાર્ગની કેડી કંડારાતી નથી. તુચ્છ પુણ્યબંધને લઈ નીચા દેવલોકમાં જઈ ત્યાંથી નીકળી અધોગતિમાં ચાલ્યો જાય છે. અગ્નિશર્માએ માસખમણ જેવું દુર્ધર તપ કરવા છતાં અંતરમાં મિથ્યામાન્યતાને લઈને અશુભનો અનુબંધ થયો અને નીચા દેવલોકમાં જઈ પછી નરકગતિને પ્રાપ્ત કરી. મિથ્યા માન્યતાના સદ્ભાવમાં જીવનું આચરણ ‘વમનરૂપ’ કે ‘દમનરૂપ’ જ હોય છે.

આગળ ઉપર કહ્યો એ ચોથો અને છેલ્લો

પરનો વિજય મજબૂત મનોબળવાળો માણસ કરી શકે છે. આનાથી સમાજમાં વિકૃતિનો અંત આવે છે. સમાજમાં શુદ્ધતા ફેલાય છે. કર્મનિર્જરા સારા પ્રમાણમાં થાય છે. આહારસંજ્ઞા પર જેટલો નિરોધ કરીને તપ કરશું તો ભૂખ્યાંજનોનો જઠરાગ્નિ તે જ અન્ન મળવાથી ઠરશે. પ્રસંગોમાં અઢળક ખાદ્ય-સામગ્રી વેડફાય છે. આવું ન કરતાં થોડી વાનગી બનાવીને બચેલા પૈસા ભૂખ્યાંજનો પર ઓળધોળ કરી દેવા જોઈએ. સદ્ભાવના તો સૌથી સુખી કરવા માટેની ઉચ્ચત્તમ વૃત્તિ છે. આ ચારનું આચરણ એ સાચો ધર્મ છે.

“ધર્મ ન મિથ્યા રૂઢિઓ, ધર્મ ન મિથ્યાચાર, ધર્મ ન મિથ્યા માન્યતા, ધર્મ સત્યનો સાર.”

ધર્મ આજે ક્રિયાકાંડમાં વહેંચાઈ ગયો છે. હોમહવન, પશુઓના બલિ, નૈવેદ્ય, ભગવાનને ભોગ ધરાવવા, અનાજ, ફળો, મીઠાઈ, સૂકો મેવો, દૂધનો અભિષેક વગેરેને ઈચ્છતા નથી. ભગવાન ભોગના નહીં પણ ‘ભાવ’ ના ભૂખ્યા છે. તેથી પૈસા, તમામ વસ્તુઓ ગરીબોમાં વહેંચી દેવી જોઈએ, જેથી તેઓનો અંતરાત્મા પ્રસન્ન થાય, દિલની દુઆ પણ મળે.

ક્યો ધર્મ છે તેની જાણ માટે, ટીલાંટપકાં, ચાંદલા, જટા, શરીર પર રાખ ચોળવી, માળા પહેરવી વગેરે કરાતું હોય છે. આને ધર્મ કહેવાતો નથી. આનાથી કોઈના કર્મો કપાતાં નથી. તેથી ખોટી માન્યતાઓને ચિત્તમાંથી નાબૂદ કરીને “નિજનું ચિત્ત સુધાર” તેમ કરવાનું છે. બાહ્યાચાર કોઈ ધર્મ નથી. ધર્મ તો અંતઃકરણમાંથી ઉદ્ભવે છે. ધર્મ આંતરિક બાબત છે. આત્માની સ્વચ્છતા, ભીતરની વિષયરાગહીનતા, અંતઃકરણની અમલિનતા, અંતરની અશુદ્ધિથી મુક્તતા, તે જ સાચો ધર્મ છે. તો જ મનને વશમાં કરીને વિજય મેળવી શકાય છે.

“શુદ્ધ ધર્મ ધારણ કરીએ, દૂર કરીએ અભિમાન, મળે અસીમ સંતોષ સુખ, ધર્મ ગુણોની ખાણ.”

નિરભિમાન સાચો અને શુદ્ધ ધર્મ છે. તેનાથી અમર્યાદિત સુખ અને સંતોષ પ્રાપ્ત થાય છે કારણ કે

સાચો ધર્મ અનેક ગુણોની લહાણી કરે છે.

“માનવજીવન રતન સમ, કર્યું વ્યર્થ બરબાદ, ધર્મ તણી ચર્યા કરી, ચાખી શક્યા ન સ્વાદ.”

ધર્મ કોઈ ચર્યા-વાદવિવાદ-વિખવાદ-હાર જીતનો વિષય નથી. તે તો સમજવાનો, અનુભવવાનો વિષય છે. શાસ્ત્રજ્ઞો અને પંડિતો અહંને પુષ્ટ કરવા નિરર્થક ચર્યા કરતા હોય છે. સમય, શક્તિ, આયુષ્ય નષ્ટ કરતા હોય છે. રતન જેવું કિંમતી માનવજીવન મળ્યું છે, તેને સત્ય રીતે અનુભવીને સંવાદિતા, સૌમ્યતા, સહૃદયતા, સામ્યતા, મિત્રતા લાવવાનો પ્રયાસ કરીએ. તો જ તેનો સાચો સ્વાદ, તેનો મીઠા ફળનો સ્વાદ ચાખી શકાય અને આહ્લાદિત થવાય.

“ધર્મ વાડીએ ન નીપજે, ધર્મ હાટે ન વેચાય, ધર્મ વિવેકે નીપજે, જો કરીએ તો થાય.”

ધર્મ કોઈ બજારુ વસ્તુ નથી કે તેને ખરીદી શકાય અને ધર્મથી ધનવાન થઈ જવાય. તેને ઉગાડવા માટે ખેતરની જરૂર નથી. તે તો આંતરક્ષેત્રમાં ઉગાડવાનો હોય છે. જેનામાં સારાસારની સાચા-ખોટાની, હિત-અહિતની વિવેકબુદ્ધિ હોય તો ધર્મ નીપજે છે કારણ કે તે શું સ્વીકારવું તેનો નિર્ણય કરી શકે છે. આથી વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરીને સાચા ધર્મને અપનાવી લઈએ અને જગતકલ્યાણ કરીએ તો ધર્મ થઈ શકે છે. મન બંધન છે, મન જ મુક્તિ છે તેથી કર્મમુક્તિના મૂળિયાં શોધી કાઢીને કર્મથી મુક્ત થઈએ. મનને સરળ, સ્વચ્છ કરીએ તેને જ ધર્મ કહે છે.

“ધરમ ધરમ કરતો જગ સહુ ફિરે,

ધર્મ ન જાણે હો મર્મ જિનેશ્વર,

ધરમ જિનેશ્વર ચરણ ગ્રહ્યા પછી,

કોઈ ન બાંધે હો કર્મ જિનેશ્વર.”

વિષયરાગ છાંડીને વહાલા વિભુ પ્રતિ પ્રશસ્ત રાગ જોડવાનો છે. ધર્મનાથના સ્તવનમાં એમ જ કહે છે કે ધર્મ ધર્મ સહુ બોલે છે પણ તેનો મર્મ શું છે તે જાણતા નથી. ધર્મ જિનેશ્વરના એકવાર ચરણશરણ ગ્રહી લો પછી કર્મ બંધાતા નથી. કારણ કે પાંચેય

ઈન્દ્રિયો પ્રભુમય થઈ જાય છે. જીભ રસપૂર્વક સ્તવનો ગાય છે, પ્રભુનું નામસ્મરણ કરે છે, પ્રભુનો પ્રસાદ પ્રેમથી આરોગે છે. કાન સ્તવનોનાં શ્રવણમાં પરોવાય છે. નાક ચંદન કેસરની સુગંધમાં મસ્ત થઈ જાય છે. પૂજા પ્રભુના અંગસ્પર્શનો મધુરો અનુભવ કરાવે છે. પગ મંદિર તરફ ચાલવા લાગે છે. હાથ પ્રભુને વંદન કરવામાં ધન્યતા અનુભવે છે. તેથી કર્મોથી શુદ્ધ બનાવતો આ જ સાચો ધર્મ છે, બાકી કર્મબંધન જ છે. મનમાં સમતાને જગાડો. સુખ -દુઃખ, માન-અપમાન, જય-પરાજય બધું જ કર્મની દેણ છે. તેથી સમતાથી સહન કરી લો એ જ ધર્મ છે.

“અંદર બહાર એકરસ, સરળ સ્વચ્છ વ્યવહાર, કહેણી રહેણી એક સમ, એ જ ધર્મનો સાર.”

નિખાલસ અને ઉદાર બનીને જીવનને ખુલ્લી કિતાબ બનાવી દો. તેથી કહેવું અને રહેવું બંને સમાન જ રહે, આપણાં વર્તન અને વ્યવહાર પણ સાલસ અને સ્વચ્છ રહે. ધર્મનો આ જ નિષ્કર્ષ તથ્ય છે.

ધર્મ જ આપણો સાચો રક્ષક છે, તે ધર્મધારીની રક્ષા કરે છે અને તેના આત્માને પતનથી બચાવીને ઊર્ધ્વગમન કરાવે છે.

“ધર્મ સમો રક્ષક નહીં, સખા, સહાયક, મીત, ધર્મ પંથ પર ચાલીએ, રહે ધર્મથી પ્રીત, ધર્મ આપણો ઈશ છે, ધર્મ આપણો નાથ, શાનો ભય છે આપણે ? ધર્મ સદાયે સાથ.”

ધર્મ હંમેશાં ધર્મિજની સુરક્ષા કરે છે. તે તેનો સાચો મિત્ર, દુઃખ સમયે સહાયક અને હંમેશાં તેનો મીત બનીને રહે છે. તેથી ધર્મ પર પ્રીત જતાવીને ધર્મના પંથ પર કાયમ, હરપળ, હર ક્ષણ ચાલીએ. ધર્મ આપણો ઈશ્વર છે, ધર્મ આપણો માલિક છે. તો પછી આપણે અભય બનીએ. ધર્મ આપણી સાથે છે તો બચાવશે, ભવસાગરથી તારશે અને સામા કિનારે પહોંચાડીને જન્મમરણના ફેરામાંથી સદાને માટે મુક્ત કરી દેશે.

અસ્તુ

કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર ...

પાના નં. ૨૩ પરથી ચાલુ...

આચાર્ય સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિજીનું લક્ષ્ય ભક્તિયોગ છે. પ્રભુની ભક્તિમાં જીવ પુષ્પની જેમ ઊર્ધ્વમુખી થઈને તન્મય થાય છે ત્યારે તેના પાપબંધનો નીચે પડી જાય છે અને અંતે સર્વ બંધનો સમાપ્ત થઈ જાય છે.

ત્વદ્ ગોચરે શબ્દ મહત્વપૂર્ણ છે. બાહ્ય સંસ્થિત દેવાધિદેવ નિમિત્ત છે, પરંતુ ઊર્ધ્વદશામાં હવે સાધક નિમિત્તથી ઉપાદાન તરફ વળે છે ત્યારે અંતરમાં સ્વ-આત્મનિષ્ઠ પરમાત્માના દર્શન કરે છે અને બોલી ઉઠે છે કે હે પરમાત્મા ! તમારા દર્શનથી મારા અહંકારનો ('હું' પણાનો) નાશ થઈ ગયો છે (ન અહમ્) અને હવે તમે જ રહી ગયા છો (એક તું હી, તું હી). હવે તમારા જ ગોચરમાં વિચરણ થઈ રહ્યું છે અને આ અલૌકિક વિચરણથી જેટલા બંધન છે તે બધા અધોમુખી થઈને પડી ગયા છે. કર્મક્ષય માટે કોઈ વિશેષ પ્રયાસ કરવો પડતો નથી. આ જ આ શ્લોકનો આધ્યાત્મિક મર્મ છે.

અહીં સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિજી ભક્તિગાનથી પ્રાતિહાર્યોનો સ્પર્શ કરે છે. તેઓશ્રીએ બીજા પ્રાતિહાર્ય સુરપુષ્પવૃષ્ટિના ક્રિયાત્મક સ્વરૂપને ભગવાનના સાન્નિધ્યમાં સન્મુખ થવાની અદ્ભુત વાત કરી છે. પ્રભુભક્તિથી કર્મબંધનોનું સહજ વિસર્જન થાય છે તેમ જણાવી, કઠિન તપોબળની સાધનાની તુલનામાં આ સહજ, સરળ સિદ્ધાંત દર્શાવ્યો છે.

● **ઉત્થાનિકા** : હવે પછીના શ્લોક-૨૧ માં આચાર્યશ્રી ત્રીજા પ્રાતિહાર્ય 'દિવ્યધ્વનિ' નું સ્વરૂપ સમજાવે છે.

● **અંતમંગળ** : અંતમાં સર્વ જીવ પ્રભુનું બાહ્ય અને અભ્યંતર સામિપ્ય પામી, કર્મક્ષય કરી મુક્તિમાર્ગ સાધે એવી મંગલ ભાવના સાથે જિનાજ્ઞાથી કાંઈ વિપરીત લખાયું હોય તો ત્રિવિધે મિચ્છા મિ દુક્કડમ્.

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

॥ શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ ॥

બાળ વિભાગ

સંકલન : મિતેશભાઈ એ. શાહ

(૧) સાદી ને ખડતલ રહેણીકરણી

સુભાષચંદ્ર બોઝે દેશની આઝાદી માટે ઘણી જહેમત ઉઠાવેલી. અંગ્રેજો સામેની લડતમાં હંમેશાં એ આગળ રહ્યા. છેલ્લે અંગ્રેજોની અટકાયતમાંથી નાસ્ત્યા અને હિન્દુસ્તાનની બહાર જઈ ‘આઝાદ હિંદ ફોર્સ’ ની રચના કરી. “તુમ મુજે ખૂન દો, મૈં તુમ્હે આઝાદી દૂંગા !” -આવા લલકારથી હિન્દુસ્તાનની બહાર વસતા અનેક ભારતીયોને એમણે આ ફોર્સમાં ભરતી કર્યા.

આ જુસ્સો, આ પરાક્રમશીલતા, આ નેતાગીરી સુભાષના જીવનમાં નાનપણથી જણાય છે. નિશાળના છોકરાઓની ટોળીઓ કરવી, જુદાં જુદાં પરાક્રમો કરવાં વગેરે કામો સુભાષને કોઠે પડી ગયાં હતાં, એવી જ રીતે ક્યાંક રોગચાળો ફાટી નીકળ્યો હોય તો ઘેરથી કે શાળામાંથી ભાગીને ત્યાં પહોંચી જઈ માંદાઓની માવજત કરવી, મેલેરિયા જેવા ઉપદ્રવમાં ઘેર ઘેર ખાટલાઓ હોય ત્યારે ઘેર પૂછીને દવાઓ લાવી આપવી, માંદાઓની સારવારમાં રાતના ઉજાગરાઓ ખેંચવા, ગરીબોને દવાખાને પહોંચાડવાં, એમને માટે માંગી-ભીખીને કપડાં ભેગાં કરવાં-આ બધા કામો પણ સુભાષને હૈયે વસી ગયાં હતાં.

આ માટે સુભાષ ઘણી વાર નિશાળમાંથી ભાગી જાય અને ઘેરથી પણ ભાગી જાય. ઘરનાં માણસો પણ ટેવાઈ ગયેલાં કે સુભાષ ઘેર ના આવે તો તેની તપાસ કરવી નહીં.

આ બધા કામો માટે સુભાષે નાનપણથી જ પોતાના શરીરને ઘડ્યું હતું, પોતાની રહેણીકરણી તેણે પહેલેથી ઘણી સાદી ને ખડતલ રાખી હતી. જરૂર પડ્યે ઉપવાસ ખેંચી કાઢવા, ગમે તેવી ઠંડીમાંયે સાદા કપડે ફરવું વગેરે તેને માટે સામાન્ય વસ્તુ બની ગઈ હતી.

એક વાર કડકડતી ઠંડી હતી. કોલેજના પ્રિન્સિપાલ ગરમ સૂટ, મફલર વગેરેથી સજજ થઈને આવ્યા હતા. ત્યાં એમણે કંપાઉન્ડમાં સુભાષને એકલું

સુતરાઉ પહેરણ પહેરીને વાંચતો બેઠેલો જોયો.

“તને બિલકુલ ટાઢ નથી લાગતી ?” પ્રિન્સિપાલે નવાઈ પામીને પૂછ્યું. સુભાષે ઊભા થઈને પ્રિન્સિપાલ સાહેબના ઉઘાડા મોં ઉપર હાથ મૂક્યો અને પૂછ્યું, “આપને અહીં ટાઢ લાગે છે, સાહેબ ?”

“ના. મોઢું તો કાયમ ખુલ્લું જ રહે ને, એટલે મોઢે ટાઢ ના લાગે.”

“તો સાહેબ, હું પણ કાયમ આ પહેરવેશે રહું છું એટલે મનેય ટાઢ નથી લાગતી.” સુભાષે જવાબ દીધો.

નાનપણથી સુભાષે આ રીતે પોતાના શરીરને કેળવ્યું હતું, એટલે જ મોટાં કામો એ કરી શક્યાં.

(૨) જાતમહેનત

અમેરિકાની ધારાસભામાં અબ્રાહમ લિંકન એક સભ્ય તરીકે ચૂંટાઈ આવ્યા. તેમની આ સફળતા બદલ તેમને અભિનંદન આપવા માનવસમુદાય તેમના ઘર તરફ વહેવા લાગ્યો.

આ માનવસમુદાયમાં સામાન્ય નાગરિકો ઉપરાંત પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓ અને ધનવાન વર્ગના લોકો પણ સામેલ હતા.

આ લોકો જ્યારે લિંકનના ઘરે પહોંચ્યા ત્યારે તેઓએ એક વિચિત્ર દૃશ્ય જોયું.

લિંકન જેવા મહાન માણસ એ વેળા એક ગાય દોહી રહ્યા હતા ! આવો મહાન માણસ એક ગોવાળનું કામ કરે, એ જોઈને આ લોકોના આશ્ચર્યની કોઈ સીમા રહી નહીં.

ગાય દોહતાં દોહતાં લિંકને આ લોકોને કહ્યું, “તમે બધા થોડીવાર બેસો. હું થોડી વારમાં ગાય દોહી લઉં.” એક ધનવાનથી બોલ્યા વગર રહેવાયું નહીં. તેણે લિંકનને કહ્યું, “આપ આ શું કરી રહ્યા છો ? આપ એક મહાન માણસ છો ! ખૂબ ભણેલા છો અને ધારાસભાના એક ધારાસભ્ય પણ બની ચૂક્યા છો !

આપ જેવા મહાન માણસ ગાય દોહવાનું કામ કરે તે જોઈને અમને આશ્ચર્ય શા માટે ન થાય ? ગાય દોહવાનું કામ તો કોઈ ભરવાડનું છે, તમે આવું હલકું કામ કરો છો તેથી જ અમને આશ્ચર્ય થઈ રહ્યું છે !”

ગાય દોહવાનું ચાલુ રાખીને લિંકને જવાબ આપતાં કહ્યું, “ભાઈઓ, તમે એક વાત સમજી લો ! કોઈ કામ મોટું નથી, કોઈ કામ હલકું નથી. આપણે જાતે શ્રમ કરવાને બદલે આપણે પોતાનું કામ બીજાને સોંપીએ છીએ અને તે કામને હલકું ગણીએ છીએ ! પણ એક વાત સદા યાદ રાખો કે સ્વાવલંબન જ માણસને આગળ વધારે છે. મેં જે કંઈ પ્રગતિ કરી છે તેમાં મારી જાતમહેનતે જ અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો છે. મનુષ્યની પ્રગતિમાં સ્વાવલંબનનું પ્રદાન ઘણું મોટું અને મોખરાનું હોય છે એ કદી ભૂલશો નહીં.”

(૩) સાધુતાનું રહસ્ય

સંત તુકારામ તરફ છત્રપતિ શિવાજીને ખૂબ ભક્તિ હતી, એકવાર સાંભળ્યું કે, તુકારામ અત્યંત ગરીબાઈમાં જીવન વિતાવે છે. શિવાજીનું ઉદાર દિલ ! થયું કે લાવ થોડી વસ્તુઓ અને પૈસા એમને મોકલું ! માણસોને તુકારામને ત્યાં મોકલ્યા. તુકારામનું ઘર એટલે સુદામાની ઝૂંપડી. નિર્ધનતાની પ્રત્યક્ષ નિશાની.

માણસોને થયું કે આવા ગરીબ માણસને શિવાજી મહારાજે વસ્તુઓ મોકલીને એક મહાન પુણ્યનું કાર્ય કર્યું છે. તેમણે તુકારામના સમક્ષ વસ્તુઓ અને ધન મૂક્યાં.

અગ્નિથી દાઝતા હોય એમ સંત તુકારામ એકદમ પાછા હઠ્યા. પાછા હઠતા બોલ્યા, ‘આ શું?’

“શિવાજી મહારાજે આપને ભેટ મોકલાવી છે, આપની આ ગરીબાઈ.....

વાક્ય અધૂરું જ રહ્યું. વચ્ચેથી જ તુકારામ બોલ્યા, “અરે તમને ખબર નથી કે, આ ગરીબાઈ એ જ ઈશ્વરભક્તિનું એક માત્ર સાધન છે, લક્ષ્મીનો છંદ માણસને માયાબંધનમાં એવો જકડી રાખે છે કે, એ બિચારાને લક્ષ્મીની આળપંપાળ આડે ઈશ્વરનો વિચાર કરવાનો સમય મળતો નથી. મારે એવી પળોજણમાં પડવું નથી. મારે તો પ્રભુનું નામ એ જ સાચો વેપાર

અને એ જ સાચી લક્ષ્મી. એવો પારસમણિ છોડી આ કાચના ટુકડાને ગ્રહણ કરું તો મારા જેવો મૂર્ખ બીજો કોણ ?”

લક્ષ્મી લઈ માણસો પાછા આવ્યા. અફસોસ કરતા શિવાજીને કહેવા લાગ્યા, “મહારાજ, ખોળામાં આવી પડેલી લક્ષ્મીને એમને આમ જતી કરી. આવી મૂર્ખાઈ શા માટે ?”

શિવાજી બોલ્યાં, “મૂર્ખાઈ નથી, સાધુતાનું રહસ્ય છે. લક્ષ્મીના આગમન સાથે અનેક પ્રકારના પાપોનું પણ આગમન થાય છે. એના ત્યાગમાં જ લક્ષ્મીનો સાચો ઉપભોગ છે.”

અને પછી તે સ્વગત બબડ્યા : ‘આવા સાચા સંતોના પ્રતાપે તો પૃથ્વી ટકી રહી છે.’

નિદ્રામાંથી જાગૃતિ ભણી ...

પાના નં. ૧૫ પરથી ચાલુ...

મેં નિદ્રાનો ‘ત્યાગ’ કર્યો છે. તમારી નિદ્રાને તમારે ક્યારેય અવગણના કે ઉપેક્ષાના ભાવથી જોવી નહીં. આનું કારણ એ છે કે જેમ યુદ્ધનું શાંતિમાં પરિવર્તન થાય, એવું જ મોટું પરિવર્તન નિદ્રામાંથી જાગૃતિમાં થતું હોય છે.

સાધક નિદ્રા વિશે શું વિચારશે ? એ વિચારશે કે એની નિદ્રાધીન અવસ્થા કેવી સરસ હતી ! એ અવસ્થામાં કોઈ સુખ નહોતું કે કોઈ દુઃખ નહોતું. એ અવસ્થામાં કોઈ મારું નહોતું કે કશું પારકું નહોતું. એમાં કોઈ સ્વાર્થની બાજી ખેલાતી નહોતી કે પછી કામનાયુક્ત વિષયોની હુતુતુની રમત રમાતી નહોતી. નિદ્રા સમયે કોઈના પર સહેજે ગુસ્સો નહોતો અને કોઈનીય પ્રત્યે લેશમાત્ર અનુરાગ નહોતો. વાહ, કેવી સરસ અવસ્થા હતી મારી નિદ્રાની ! મનને કેવી પરમ શાંતિ હતી ! હવે જાગૃત અવસ્થામાં પણ આવી રીતે જીવવા માટે પ્રયત્ન કરીશ. આ રીતે સાધક સવારે જાગૃત થતાની સાથોસાથ એના સ્વરૂપ-ચિંતનના પ્રથમ પ્રયોગનો પ્રારંભ કરશે.

ગ્રંથ-પુસ્તક સમાલોચના

મિતેશભાઈ એ. શાહ

(નોંધ : આ વિભાગ માટે ગ્રંથ કે પુસ્તકની બે નકલ મોકલવા વિનંતી.)

[૧] પુસ્તકનું નામ : પૂર્વાચાર્યૈઃ પ્રણીતઃ શ્રી પર્વ કથા સંગ્રહ (પૂજ્યપાદાચાર્યદેવેશ શ્રીમદ્ વિજયશાન્તિચન્દ્રસૂરીશ્વર સદુપદેશેન પ્રકાશિતોઙ્ગ ગ્રંથઃ ।)

પ્રકાશક : શ્રી બુદ્ધિતિલક જૈન જ્ઞાન ગ્રન્થાગાર, ભાભર (વાયા પાલનપુર) બનાસકાંઠા

સંસ્કૃતમાં લખાયેલ ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાં જૈન ધર્મનુસાર જ્ઞાનપંચમી, મૌન એકાદશી, પૌષદશમી, હોળી વગેરે પર્વની ઉજવણીની કથાઓ, તેમના માહાત્મ્યનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

[૨] પુસ્તકનું નામ : શ્રી યોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચય (અનુવાદ તથા વિવેચન સહિત) ભાગ ૧ થી ૩.

મૂળ ગ્રંથકાર : પૂજ્ય હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ અનુવાદ વિવેચન-સંપાદન : પૂજ્ય મુનિશ્રી સંયમકીર્તિવિજયજી મ.સા. પ્રકાશક : શ્રી સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રચારક સમિતિ, અમદાવાદ આવૃત્તિ : પ્રથમ

મૂલ્ય : રૂ. ૧૦૦૦/- પ્રાપ્તિસ્થાનો : (૧) શ્રી નૃપેનભાઈ શાહ, અમદાવાદ (મો) ૯૪૨૭૪૯૦૧૨૦ (૨) વિજય રામચંદ્રસૂરિ આરાધના ભવન, સૂરત (મો) ૯૭૨૩૮૧૩૯૦૩ (૩) ડૉ. કમલેશ પરીખ, મુંબઈ (મો) ૭૯૭૭૩૦૨૯૮૮

આકર્ષક મુખપૃષ્ઠ, પાર્કુ બાઈન્ડિંગ અને સારા કાગળનો ઉપયોગ થયેલ છે. 'શ્રી યોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચય' અંગેની વિશદ માહિતી આ ગ્રંથમાંથી ઉપલબ્ધ થઈ શકશે.

[૩] ગ્રંથનું નામ : યોગવિંશિકા પ્રકરણ (અનુવાદ તથા વિવેચન સહિત)

મૂળ ગ્રંથકાર, પ્રકાશક, પ્રાપ્તિસ્થાનો : ઉપર મુજબ મૂલ્ય : રૂ. ૪૦૦/-

[૪] પુસ્તકનું નામ : તપગચ્છ પટ્ટાવલી મહારાસ (સચિત્ર) રાસ રચયિતા : કવયિત્રી સા. પ્રશમિતાશ્રીજી આવૃત્તિ : પ્રથમ મૂલ્ય : રૂ. ૭૦૦/- પાના : ૨૮૨

પ્રાપ્તિસ્થાન : સુશીલાબેન મોહનલાલ આરાધનાભુવન, સાબરમતી, અમદાવાદ

આ પુસ્તકમાં જૈન ધર્મમાં અનેક મહાપુરુષોના રાસ પ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યા છે. પાર્કુ બાઈન્ડિંગ અને આર્ટ પેપરનો ઉપયોગ થયો છે.

[૫] પુસ્તકનું નામ : ભીની ક્ષણોમાં ભીંજવાની મઝા

રચયિતા (કવિ) : શ્રી સાકેત શાહ (મો) ૯૮૨૫૦૧૨૦૪૮ આવૃત્તિ : પ્રથમ, નવેમ્બર ૨૦૨૧

મૂલ્ય : રૂ. ૯૯/- પાના : ૭૩ પ્રકાશક તથા પ્રાપ્તિસ્થાન : નવભારત સાહિત્ય મંદિર, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ (ફોન) ૨૨૧૩૯૨૫૩, ૨૨૧૩૨૯૨૧

આકર્ષક મુખપૃષ્ઠ અને સારા કાગળનો ઉપયોગ થયેલ છે. આ પુસ્તકમાં ૬૮ કાવ્યોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. અર્થગાંભીર્ય, પ્રાસ, રસાનુભવ, શબ્દલાઘવની દૃષ્ટિએ આ કાવ્યરચનાઓ ઉત્તમ છે. સાધનાનું બીજ, ભીતરના ડુંગરા, અત્તર જેવું જીવન, પોઝિટીવીટી, પરમતારક પ્રભુ, ભક્તિમાં ભીંજાય છે હૃદય વગેરે રચનાઓ ધ્યાનાકર્ષક છે. કાવ્યરસિકો માટે આ પુસ્તક ઉપયોગી બને તેમ છે.

[૬] પુસ્તકનું નામ : સમસ્યા અને સમાધાન

લેખક : શ્રી જયસુખભાઈ પટેલ સંપાદન : શ્રી નરેશ શાહ આવૃત્તિ : પ્રથમ, મે ૨૦૧૯

કિંમત : રૂા. ૨૦૦/- પ્રકાશક : ન્યુઝવાલા મીડિયા, રાજકોટ. મો. ૯૮૨૫૩૮૫૬૫૨

પાના - ૧૭૯

આ પુસ્તકમાં વિવિધ સામાજિક સમસ્યાઓ પ્રસ્તુત કરીને તે સમસ્યાના નિદાન જેવા સમાધાન દર્શાવ્યા છે. ગુજરાતના ડેમોમાં પાણીનો જથ્થો કેમ ઓછો રહે છે, પ્રદૂષણની સમસ્યાનો સચોટ ઉકેલ, ભ્રષ્ટાચારથી ભારત ક્યારે મુક્ત થશે વગેરે અનેક બાબતોની સુંદર વિચારણા પ્રસ્તુત કરવામાં આવી છે.

(૭) પુસ્તકનું નામ : અચલગચ્છ શ્રુતસંપદા

સંપાદન : શ્રી ગુણવંત બરવાળિયા, ડૉ. રશ્મિ ભેદા આવૃત્તિ : પ્રથમ, ઓક્ટો. ૨૦૨૧

પાના : ૧૮૮ પ્રકાશક : અર્હમ્ સ્પીરીચ્યુઅલ સેન્ટર, મુંબઈ મૂલ્ય : રૂા. ૧૦૦/-

પ્રાપ્તિસ્થાન : શ્રી આર્ય જનકલ્યાણ કેન્દ્ર ટ્રસ્ટ, ૧૦૩ મેઘરત્ન બિલ્ડિંગ, દેરાસર રોડ, ઘાટકોપર (ઈસ્ટ) મુંબઈ
અચલગચ્છાધિરાજ આચાર્યશ્રી જયસિંહસૂરીશ્વરજી મહારાજની નવમી જન્મશતાબ્દી વર્ષ વિ.સં.
૧૧૭૯ થી ૨૦૭૯ ની દ્વિવર્ષીય ઉજવણી અંતર્ગત માટુંગા, મુંબઈ મુકામે જૈન સાહિત્ય સમારોહ યોજાયો
હતો. તે પ્રસંગે અચલગચ્છ સંબંધી પ્રાપ્ત થયેલા વિદ્વાનોના લેખોનું આ પુસ્તકમાં સંકલન કરવામાં આવ્યું છે.

શ્રીમદ્ રાજયન્દ્ર નામ

રચયિતા : ગૌતમભાઈ બી. શાહ (કોબા)

આભમાં ઊગ્યો છે ચન્દ્ર પૂનમનો, પૂનમની છે રાત,
ધરતી પર જન્મ્યો આજે ચન્દ્ર એક, રાજયન્દ્ર નામ;

શ્રીમદ્ રાજયન્દ્ર નામ.

કહેવાતી બહુ રત્ના વસુંધરા, સત્પુરુષોની ખાણ,
ક્યારેક પણ મિથ્યાત્વના ઘોર, અંધારે છવાતું જ્ઞાન;
ઢંઢોળીને જગાડ્યા મુમુક્ષુ, કહી-કર વિચાર તો પામ,

શ્રીમદ્ રાજયન્દ્ર નામ.

હું કોણ છું- એ પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો લખી, અમૂલ્ય તત્ત્વ વિચાર,
અર્પૂર્વ અવસરમાં સ્વરૂપ સમજાવ્યું, નિર્ગૂંથ મહિમા અપાર;

ભવ્યજનોના ભાગ્ય જાગ્યા, મળ્યું આત્મસિદ્ધિનું દાન,
શ્રીમદ્ રાજયન્દ્ર નામ.

વચનામૃતના પત્રે પત્રે, પથરાતો તત્ત્વ પ્રકાશ,
જીવન ગુજાર્યું ગુણીજનોના, થઈ દાસાનુદાસ;

જીવી બતાવ્યું તત્ત્વતઃ મૃત્યુ, પૂર્ણ કર્યું નિજ કામ;
શ્રીમદ્ રાજયન્દ્ર નામ.

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ ... પાના નં. ૫ પરથી ચાલુ...

તેનો શા કારણે ત્યાગ કરત ? એકાંત અસંગપણું શા કારણે ભજત ?

હે આર્ય માણેક્યંદાદિ, યથાર્થ વિચારના ઓછાપણાને લીધે, પુત્રાદિ ભાવની કલ્પના અને મૂર્છાને લીધે, તમને કંઈ પણ ખેદવિશેષ પ્રાપ્ત થવો સંભવિત છે, તો પણ તે ખેદનું બેયને કંઈ પણ હિતકારી ફળ નહીં હોવાથી, હિતકારીપણું માત્ર અસંગ વિચાર વિના કોઈ અન્ય ઉપાયે નથી એમ વિચારી, થતો ખેદ યથાશક્તિ વિચારથી, જ્ઞાનીપુરુષોના વચનામૃતથી, તથા સાધુપુરુષના આશ્રય, સમાગમાદિથી અને વિરતિથી ઉપશાંત કરવો, એ જ કર્તવ્ય છે. ● ● ●

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

સંસ્થામાં 'જૈન સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા' ના આધારે લેખિત કસોટીનું આયોજન

મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો જ્ઞાનાર્જન દ્વારા તત્વાભ્યાસ કરી શકે તેવા હેતુથી સંસ્થા દ્વારા પં. ગોપાલદાસજી બરૈયાજી કૃત 'જૈન સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા' (બીજો અધ્યાય) ના આધારે લેખિત કસોટીનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. તા. ૧૧-૦૨-૨૦૨૨ ના દિવસે સંસ્થાની વેબસાઈટ તેમજ SRASK અને Koba Yuva Sadhak (વોટ્સઅપ ગ્રુપ) માં પ્રશ્નપત્ર મૂકવામાં આવશે. તા. ૧૩-૦૨-૨૦૨૨ સુધીમાં જવાબપેર જમા કરાવવાના રહેશે. 'ઓપન બુક એક્ઝામ' ૧૦૦ ગુણની રહેશે તથા પ્રશ્નો ઓબ્જેક્ટિવ પ્રકારના રહેશે. પ્રતિભાવંત આદ. બા. બ્ર. સુરેશભૈયાના 'જૈન સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા' ના આધારે તત્વસભર મનનીય સ્વાધ્યાય કોબા મુકામે નિયમિતપણે ચાલી રહ્યા છે. યુ ટ્યુબ તથા સંસ્થાના વોટ્સઅપ ગ્રુપમાં સ્વાધ્યાય મૂકવામાં આવે છે. ઓનલાઈન પરીક્ષા આપી શકાશે. 'જૈન સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા' પુસ્તક કોબા સંસ્થામાંથી પ્રાપ્ત થઈ શકશે. વધુ ને વધુ મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ આ પરીક્ષામાં ભાગ લઈને જ્ઞાનાર્જનનો લાભ લેવા વિનંતી છે.

સંસ્થામાં પરમકૃપાળુદેવની જન્મજયંતિની ધર્મોલ્લાસપૂર્વક ઉજવણી

કાર્તિક સુદ પૂર્ણિમા એટલે તીર્થંકરશ્રી સંભવનાથ ભગવાનનો જન્મકલ્યાણક, કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય, શીખ ધર્મના સ્થાપક શ્રી ગુરુનાનક, પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી અને સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયના સ્થાપક શ્રી લોકાશા મુનિની જન્મજયંતિ. આપણી સંસ્થામાં પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીની ૧૫૪મી જન્મજયંતિની ભાવોલ્લાસપૂર્વક ઉજવણી કરવામાં આવી. સવારે શ્રી જિનેન્દ્રપૂજા અને શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્રની જયમાલા કરવામાં આવી. ત્યારબાદ શ્રી રાજમંદિરમાં સામૂહિકરૂપે પરમકૃપાળુદેવની અત્યંત ભાવવાહી ભક્તિ કરવામાં આવી. ત્યારબાદ કૃપાળુદેવના જીવન આધારિત પૂજ્યશ્રીની વીડિયો કેસેટ મૂકવામાં આવી. ત્યારબાદ બા.બ્ર. આદ. સુરેશભૈયાએ 'પરમકૃપાળુદેવના જીવનમાંથી શીખવાની વાતો' વિષય અંતર્ગત શાશ્વત વસ્તુમાં તન્મયતા અને સંસારના સર્વ જીવ પ્રત્યે સમાન વૃત્તિથી વ્યવહાર-આ બે મુદ્દાઓના આધારે પરમકૃપાળુદેવના જીવનપ્રસંગોને વણી લઈને મનનીય સ્વાધ્યાય આપ્યો હતો. પૂજ્ય બહેનશ્રીએ આશીર્વાચન અંતર્ગત 'વીસ દોહરા' ની 'પડી પડી તુજ પદપંકજે... ગાથાના આધારે પ્રેરણાદાયક ઉદ્બોધન કર્યું હતું. ત્યારબાદ સૌએ પરમકૃપાળુદેવની આરતી કરી હતી. રાત્રે અંતરના તારને ઝંકૂત કરતી પરમકૃપાળુદેવની ભાવવાહી ભક્તિ કરવામાં આવી હતી. પ્રસંગને અનુરૂપ શ્રી રાજમંદિરને સુશોભિત કરવામાં આવ્યું હતું.

શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્રના ૧૨૫મા પ્રાગટ્યદિન નિમિત્તે આપણી સંસ્થામાં વૈવિધ્યપૂર્ણ કાર્યક્રમો સંપન્ન

આધ્યાત્મિક જગતમાં આપણા પુણ્યોદયે કેટલીક એવી ઘટનાઓ ઘટિત થતી હોય છે કે જે અધ્યાત્મમાર્ગે ચાલનારાઓ માટે પરમ આશીર્વાદરૂપ બને છે. આવી જ એક ઘટના આસો વદ એકમ વિ.સં. ૧૯૫૨ માં નડિયાદ મુકામે બની. પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના પરમ ભક્ત શ્રી સોભાગભાઈના માધ્યમથી આપણને અવનિના અમૃત સમી શ્રી આત્મસિદ્ધિ સંપ્રાપ્ત થઈ. શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્રની રચના દ્વારા પરમકૃપાળુદેવે આપણા પર મહાન ઉપકાર કર્યો છે.

તા. ૨૧-૧૦-૨૦૨૧ ના આસો વદ એકમના શુભ દિને આપણી સંસ્થામાં વૈવિધ્યપૂર્ણ કાર્યક્રમો સંપન્ન થયા. સવારે શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્રની પૂજા રાખવામાં આવી હતી.

પૂજ્ય બહેનશ્રીએ પ્રાસંગિક ઉદ્બોધનમાં શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્રમાં જણાવેલ વિનયનો મહિમા દર્શાવતા

સંસ્થામાં પૂજ્ય મુનિ ભગવંત તથા પૂજ્ય સાધ્વીજી-સતીજીઓનું શુભાગમન

[૧] સંસ્થામાં આચાર્યશ્રી પુષ્પદંતસાગરજીના શિષ્ય પૂજ્ય મુનિશ્રી પ્રગલ્ભસાગરજી મહારાજ પધાર્યા હતા. સંસ્થામાં તેઓશ્રીની આહારવિધિ થઈ હતી. 'મૌનનું માહાત્મ્ય' વિષય પર તેઓશ્રીએ મનનીય પ્રવચન આપ્યું હતું. (૨) સંસ્થામાં બોટાદ સંપ્રદાયના પૂ. વંદનાબાઈ મહાસતીજી, પૂ. દર્શનાબાઈ મહાસતીજી, પૂ. મૈત્રીબાઈ મહાસતીજી, પૂ. શ્રેયાંસીબાઈ મહાસતીજી આદિ ઠાણા-૪ ત્રણ દિવસ માટે સંસ્થામાં પધાર્યા હતા. તેઓએ બા.બ્ર. સુરેખાબેન શાહને બધો ત્યાગ કરાવ્યો છે. તેઓશ્રીએ બાર વ્રતના અને સંથારાના અતિચારો અર્થ સહિત સમજાવીને બા.બ્ર. સુરેખાબેનને પચ્ચક્રખાણ કરાવ્યા છે. બા.બ્ર. સુરેખાબેનનો સાગારી સંથારો ચાલી રહ્યો છે. ખૂબ જ જાગૃતિ અને સમતામાં છે. આવા સંતસેવક મુમુક્ષુને વંદન અને અનુમોદના.

સંસ્થામાં આસો માસની આયંબિલની આરાધના સાનંદ-સંપન્ન

શાસ્ત્રોમાં ૧૨ પ્રકારના તપ પૈકી રસાસ્વાદ ત્યાગ નામના બાહ્ય તપનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. આયંબિલ તપ સ્વાદેન્દ્રિય પર વિજય મેળવવામાં અનુપમ સહાયકારી છે. આપણી સંસ્થા સાથે સંકળાયેલા નીચેના મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ આસો માસની શાશ્વતી આયંબિલની ઓળીની આરાધના કરી હતી.

(૧) શ્રી મીતાબેન હિતેષભાઈ જસાણી (પૂનાવાળા) (૨) શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર (૩) શ્રી વીણાબેન ખંધાર (૪) શ્રી રમેશભાઈ ખંધાર

આ ઉપરાંત પૂજ્ય બહેનશ્રી સહિત સંસ્થાના અનેક મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ શક્તિ અનુસાર છૂટક આયંબિલ કર્યા હતા. સર્વે તપસ્વી ભાઈ-બહેનોની કોબા પરિવાર અનુમોદના કરે છે.

સંસ્થા દ્વારા દ્વિદિવસીય રાજસ્થાનની યાત્રા સાનંદ સંપન્ન

આદ. બા.બ્ર. સુરેશજીના મોટાભાઈ આદ. શ્રી ગોપાલભાઈ પાટીદારના ભાવભર્યા નિમંત્રણને માન આપીને સંસ્થા દ્વારા તા. ૦૬-૧૧-૨૦૨૧ થી તા. ૦૭-૧૧-૨૦૨૧ દરમિયાન દ્વિદિવસીય રાજસ્થાનની યાત્રાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. આદ. શ્રી ગોપાલભાઈ અભ્યાસુ સાધક છે. તેઓ તત્ત્વજ્ઞાનમાં રુચિ ધરાવે છે અને અવારનવાર સંસ્થામાં પધારીને સત્સંગનો લાભ લે છે. આ યાત્રામાં ૪૪ જેટલા મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો જોડાયા હતા. યાત્રાના આયોજક અને વ્યવસ્થાપક તરીકે સંસ્થાના ટ્રસ્ટી મહાનુભાવ આદ. શ્રી પંકજભાઈ શાહ તથા સેવાભાવી મુમુક્ષુ આદ. શ્રી કિંતનભાઈ મણિયારે ખૂબ પ્રેમપરિશ્રમ લીધો હતો.

તા. ૦૬-૧૧-૨૦૨૧ ના રોજ સવારે નીકળી કોબા સંઘ બપોરે બાર વાગ્યે માનગઢ પહોંચ્યો. માનગઢ રાજસ્થાન અને ગુજરાતની સીમાએ આવેલું છે. માનગઢ આદિવાસી લોકોનું શહીદસ્થળ છે. ત્યાં આઝાદીની લડત માટે લોકસંત ગોવિંદગુરુના નેતૃત્વમાં ઘણા આદિવાસી સ્વાતંત્ર્યસૈનિકો એકત્ર થયા હતા. તે સમયે અંગ્રેજોના ગોળીબારમાં લગભગ ૧૫૦૦ થી ૨૦૦૦ લોકો શહીદ થયા હતા. આને રાજસ્થાનનો 'જલિયાવાલા બાગકાંડ' કહેવાય છે. માનગઢ પહાડ પર આવેલું રમણીય પર્યટક સ્થળ છે. ત્યાંના આનંદપુરીના રાષ્ટ્રીય સ્વયંસેવક સંઘના કાર્યકર્તાઓ અને કોટડા ગામના સાધકોએ કોબા સંઘનું ભાવભીનું સ્વાગત કર્યું. ભોજન બાદ સાંજે પાંચ વાગ્યે કોટડા ગામમાં કોબા સંઘનું આગમન થયું. ત્યાં સામૈયા સહિત સંઘનું વિશેષ સ્વાગત કરવામાં આવ્યું. સાંજના અલ્પાહાર બાદ ગામના સામૂહિક સત્સંગમાં પૂજ્ય બહેનશ્રી તથા આદ. સુરેશભૈયાએ સત્સંગ કરાવ્યો. સંસ્થાના ટ્રસ્ટી મહાનુભાવ આદ. શ્રી ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજી તથા ટ્રસ્ટી મહોદય આદ. શ્રી બિપીનભાઈ મણિયારે પ્રાસંગિક ઉદ્બોધનો કર્યાં.

તા. ૦૭-૧૧-૨૦૨૧ ના રોજ સવારે વિનય તથા વૈરાગ્યવાન સાધક આદ. શ્રી જિતેન્દ્રભાઈ પાટીદારના નિવાસસ્થાને આજ્ઞાભક્તિ તથા અલ્પાહાર રાખવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ આદ. શ્રી ગોપાલભાઈના નિવાસસ્થાને પૂજ્ય બહેનશ્રી અને ટ્રસ્ટી મહોદય આદ. શ્રી પ્રકાશભાઈ એચ. શાહના વરદ

હસ્તે ધર્મોલ્લાસપૂર્ણ વાતાવરણમાં પૂજ્ય સાહેબજીના ચિત્રપટની અનાવરણવિધિ કરવામાં આવી. તે સમયે ખૂબ ભાવવાહી ભક્તિ પણ કરવામાં આવી. બપોરે કોબા સંઘ શ્રી અંદેશ્વર પાર્શ્વનાથ તીર્થ (બાંસવાડા) પહોંચ્યો. પ્રથમ સૌએ આચાર્ય સુનીલસાગરજી મહારાજના દર્શન કર્યા. ત્યારબાદ અતિશયકારી તીર્થના દર્શન કર્યા. બપોરે આચાર્ય સુનીલસાગરજીના સાન્નિધ્યમાં ભક્તિ કરી તેમજ પૂજ્ય આચાર્યશ્રીના પ્રવચનનો લાભ લીધો. કોબા સંઘે આચાર્યશ્રીની આરતીનો પણ લાભ લીધો. સૌને આચાર્યશ્રીના વિશેષ આશીર્વાદનો લાભ સંપ્રાપ્ત થયો. સેવા અને સાધનાના મૂતિમંત સ્વરૂપ એવા આદ. ડૉ. રાગિણીબેનની પર્યાવરણ અંગેની વિશેષ સેવાઓ બદલ કોટડા ગામ તરફથી તેઓશ્રીનું વિશેષ સન્માન અને પ્રશસ્તિપત્ર અર્પણ કરવામાં આવ્યું. અલ્પાહાર બાદ કોબા સંઘે સ્વસ્થાન તરફ પ્રસ્થાન કર્યું.

કોટડા ગામના લોકોનો વાત્સલ્યભાવ ખરે જ સરાહનીય હતો. ગામનું વાતાવરણ અને લોકોનો સ્નેહભાવ નિહાળીને સંસ્થાના ટ્રસ્ટી શ્રી પ્રકાશભાઈ શાહે ગામના વિકાસ માટે એક લાખ રૂપિયાનું દાન જાહેર કર્યું હતું.

સંસ્થામાં 'જૈન સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા' ના આધારે યોજાયેલ લેખિત કસોટીનું પરિણામ

મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો જ્ઞાનાર્જન દ્વારા તત્વાભ્યાસ કરી શકે તેવા હેતુથી સંસ્થા દ્વારા પં. ગોપાલદાસજી બરૈયા કૃત 'જૈન સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા' (પ્રથમ અધ્યાય) ના આધારે ઓપન બુક લેખિત પરીક્ષાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. બા.બ્ર. આદ. સુરેશભૈયાએ ખૂબ જહેમત ઉઠાવીને પ્રશ્નપત્ર તૈયાર કર્યું હતું. જવાબપેપરો ચેક કરવા, પરિણામ તૈયાર કરવું વગેરે પરીક્ષાને લગતી તમામ કાર્યવાહી સંસ્થાના સેવાભાવી સાધક આદ. શ્રી ચંપકભાઈ ટેઈલરે ખૂબ પ્રેમપરિશ્રમપૂર્વક બજાવી હતી, જે બદલ તેઓને સંસ્થા તરફથી અનેકશઃ ધન્યવાદ પાઠવીએ છીએ. આ લેખિત કસોટીમાં સારી સંખ્યામાં મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ ભાગ લઈને જ્ઞાનવૃદ્ધિ કરી હતી. કસોટીમાં પ્રથમ દશ ક્રમાંક પ્રાપ્ત કરનારા મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોના નામ નીચે મુજબ છે : (૧) શ્રી જિતેશભાઈ બી. પારેખ, ચેન્નઈ, બા.બ્ર. જનકદીદી, કોબા (૯૭ ગુણ) (૨) શ્રી પ્રવીણભાઈ મહેતા, યુ.એસ.એ., શ્રી રમણભાઈ બી. શાહ, કોબા (૯૪ ગુણ) (૩) બા.બ્ર. રાગિણીદીદી, કોબા (૯૩ ગુણ) (૪) શ્રી જિતેન્દ્રભાઈ પાટીદાર, કોટડા, શ્રી શ્રુતિબેન માલદે, લંડન (૯૨ ગુણ) (૫) પૂજ્ય બહેનશ્રી, કોબા, શ્રી તરલાબેન બાવીસી, કોબા, શ્રી ભારતીબેન પી. મહેતા, યુ.એસ.એ. (૯૧ ગુણ) (૬) શ્રી મિતેશભાઈ એ. શાહ, અમદાવાદ, શ્રી કિરીટભાઈ શાહ, નડિયાદ, આકાંક્ષાદીદી, કોબા (૮૭ ગુણ) (૭) બા.બ્ર. સંધ્યાબેન જૈન, ચીતરી, શ્રી વિનોદિનીબેન પરીખ, અમદાવાદ, શ્રી નીતિનભાઈ પારેખ, મુંબઈ (૮૬ ગુણ) (૮) શ્રી પૂર્ણિમાબેન શાહ, નડિયાદ, શ્રી રેખાબેન પરમાર્થી, વડોદરા, (૮૪ ગુણ) (૯) શ્રી પ્રદીપભાઈ બી. શાહ, યુ.એસ.એ., બા.બ્ર. છાયાબેન શેઠ, કોબા (૮૩ ગુણ) (૧૦) શ્રી બકુલભાઈ પારેખ, ચેન્નઈ, શ્રી સરલાબેન પારેખ, ચેન્નઈ, શ્રી સુશીલાબેન કારાણી, મુંબઈ, શ્રી વિપુલભાઈ પટેલ, કોબા (૮૨ ગુણ).

બોટાદમાં જરૂરતમંદો માટે નિ:શુલ્ક મીઠાઈ-ફરસાણનું વિતરણ

પૂજ્ય પંડિતરત્ન નવીનચંદ્ર મુનિશ્રી તથા પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીની પ્રેરણા અને આશીર્વાદપૂર્વક સંસ્થાના ભૂતપૂર્વ ટ્રસ્ટી આદ. શ્રી મનહરભાઈ જશવાણી પરિવાર અને કોબાના કેટલાક મુમુક્ષુઓના આર્થિક સહયોગથી ઘણા વર્ષોથી બોટાદમાં જરૂરતમંદો માટે મીઠાઈ અને ફરસાણનું નિ:શુલ્ક વિતરણ કરવામાં આવે છે. ચાલુ વર્ષે દીપાવલી પર્વ દરમિયાન આદ. શ્રી મનહરભાઈ જશવાણી પરિવારના આર્થિક સૌજન્યથી તા. ૦૧-૧૧-૨૦૨૧ ના દિવસે બોટાદના જરૂરતમંદ પરિવારો, વિધવા બહેનો, આશ્રમ તેમજ ઝુંપડપટ્ટી વિસ્તારોમાં ૧૫૦ થી વધુ પરિવારોને મીઠાઈ-ફરસાણનું નિ:શુલ્ક વિતરણ કરવામાં આવ્યું હતું. સમસ્ત કોબા પરિવાર ધન્યવાદ સહ આ કાર્યક્રમની અનુમોદના કરે છે.

બિપીનભાઈ મણિયાર સંસ્થાના ટ્રસ્ટી તરીકે પ્રશંસનીય સેવાઓ બજાવી રહ્યા છે. કોરોનાકાળ દરમિયાન તેઓશ્રીએ સંસ્થા તથા મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોની વિશેષ કાળજી રાખીને નિઃસ્વાર્થભાવે સેવાઓ આપી હતી.

સાભાર સ્વીકાર

[૧] આદ. ડૉ. શ્રી હેમંતભાઈ શાહ પરિવાર (ન્યુજર્સી, યુ.એસ.એ.) તરફથી સંસ્થા સંચાલિત મેડિકલ સેન્ટરમાં થતાં મોતીયાના ઓપરેશનમાં સહાયરૂપે રૂા. ૫,૦૦,૦૦૦/- ગુરુકુળ માટે રૂા. ૨,૦૦,૦૦૦/- અને પક્ષીચણ માટે રૂા. ૩૪,૦૦૦/- નું આર્થિક યોગદાન આવેલ છે. આ પ્રકારનું યોગદાન દર વર્ષે સહાયરૂપે સંસ્થાને આપવું તેવો ભાવ આદ. ડૉ. શ્રી હેમંતભાઈ શાહ પરિવાર ધરાવે છે. સંસ્થા તેઓની ઉત્તમ ભાવનાની અનુમોદના કરે છે.

[૨] આદ. શ્રી જયંતિભાઈ શાહ (પૂનાવાળા, હાલ કોબા) તથા તેમના મિત્રો તરફથી સંસ્થાના મેડિકલ સેન્ટર માટે પૂજ્યશ્રીની જન્મતિથિ નિમિત્તે રૂા. ૫૦,૦૦૦/- ની દવાઓ અર્પણ કરેલ છે. ગત વર્ષે મેડિકલ સેન્ટર માટે પણ શ્રી જયંતિભાઈ તથા તેઓના મિત્રો તરફથી રૂા. ૧,૦૦,૦૦૦/- ની દવાઓનું દાન આપવામાં આવ્યું હતું. સંસ્થા તેઓની ઉત્તમ ભાવનાની અનુમોદના કરે છે.

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા દાનવીર મહાનુભાવો

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા નીચેના દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે :-

મેડિકલ સેન્ટર : (૧)	શ્રી ડૉ. હેમંતભાઈ શાહ, USA (આંખના ઓપરેશન, જીવદયા, ગુરુકુળ)	\$ ૧૦,૫૦૦/-
(૨)	શ્રી મંજુલાબેન જે. સોમાણી, અમદાવાદ હસ્તે : શ્રી બીનાબેન સોમાણી (આંખના ઓપરેશન, જીવદયા, ગુરુકુળ)	રૂા. ૧૫,૦૦૧/-
ભોજનાલય કાયમી તિથિ : (૧)	શ્રી હર્ષાબેન કિરીટકુમાર શાહ, અમદાવાદ (હસ્તે : નીરજ, ચૈતાલી, જીગર, મિત્તલ)	રૂા. ૧,૫૧,૦૦૦/-
(૨)	શ્રી કિશોરભાઈ પી. શાહ, કોબા	રૂા. ૧,૫૧,૦૦૦/-
ભોજનાલય : (૧)	શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ચીમનલાલ ઝવેરી, અમદાવાદ	રૂા. ૨૧,૦૦૦/-
(૨)	શ્રી શ્રુતિબેન શૈલેશભાઈ માલદે તથા શ્રી પુષ્પાબેન જયંતીલાલ શાહ, લંડન	રૂા. ૨૧,૦૦૦/-
(૩)	શ્રી દિનેશચંદ્ર એસ. બાવીસી, રાજકોટ	રૂા. ૨૧,૦૦૦/-
(૪)	શ્રી હર્ષદરાય સંઘરાજકા, લંડન હસ્તે : શ્રી અરુણભાઈ બગડિયા	રૂા. ૨૧,૦૦૦/-
(૫)	શ્રી વિમળાબેન કાન્તિલાલ ખંધાર હસ્તે : શ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ ગોસલિયા, અમદાવાદ	રૂા. ૧૧,૦૦૦/-
ગુરુકુળ : (૧)	શ્રી વિનયચંદ્ર લાખાણી, કોલકત્તા (એક વિદ્યાર્થી દત્તક)	રૂા. ૧૮,૦૦૦/-
સાધુ-ત્યાગી વૈયાવચ્ચ : (૧)	શ્રી કુન્દલતાબેન જૈન, દિલ્હી	રૂા. ૪૫,૦૦૦/-
આત્મસિદ્ધિ વિધાન-પૂજા : (૧)	શ્રી શ્યામસુંદરજી સિંઘવી, ઉદેપુર (રાજસ્થાન)	રૂા. ૧૧,૦૦૦/-
સંસ્થા-ભક્તિસંગીત : (૧)	શ્રી દીનાબેન નીતિનભાઈ પારેખ, મુંબઈ	રૂા. ૨૫,૦૦૦/-
પૂજ્યશ્રી ઓડીયો-વીડીયો પ્રોજેક્ટ : (૧)	શ્રી ભારતીબેન પ્રવીણભાઈ મહેતા, યુ.એસ.એ.	રૂા. ૨૮,૦૦૦/-

વૈરાગ્ય સમાચાર

[૧] યુ.કે. (લંડન) : વૈવિધ્યસભર સદ્ગુણોથી જીવનને મહેકતું બનાવનાર આદ. શ્રી હર્ષદભાઈ નંદલાલ સંઘરાજકાનું તા. ૨૬-૧૦-૨૦૨૧ ના રોજ દેહાવસાન થયું છે. તેઓશ્રીનો જન્મ અમરેલીમાં તા. ૦૪-૦૫-૧૯૪૧ ના દિવસે થયો હતો. હાઈસ્કૂલ સુધીનો અભ્યાસ નાયરોબી, કેન્યામાં કરીને ૧૬ વર્ષની ઉંમરે તેઓ સેલ પેટ્રોલિયમમાં જોડાયા હતા. ત્યાં લગભગ ૧૦ વર્ષ સર્વિસ કર્યા બાદ આઈ.બી.એમ. કંપનીમાં ૨૫ વર્ષ સુધી સેવાઓ આપી. તે દરમ્યાન તેઓને દુનિયાના અનેક દેશોમાં જવાનું થયું. ત્યારબાદ તેઓ લંડનમાં સ્થિર થયા હતા.

લંડનમાં સમણ તથા સમણીજી નિયમિત આવતા રહેતા હતા. શ્રી હર્ષદભાઈ સંઘરાજકા પરિવારે ભાવપૂર્વક તેઓની સેવાશુશ્રૂષાનો લાભ લીધો હતો. આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞએ તેઓશ્રીને જૈનીઝમમાં પીએચ.ડી. કરવાની પ્રેરણા આપી. આ પ્રેરણાને આત્મસાત્ કરીને હર્ષદભાઈએ ૬૨ વર્ષની વયે લંડન યુનિવર્સિટીમાંથી અનુસ્નાતકની ડીગ્રી મેળવી અને ત્યારબાદ પીએચ.ડી. ની ડીગ્રી પ્રાપ્ત કરી. મોટી ઉંમરે પણ વિદ્યાભ્યાસની કેવી લગની ! તેઓશ્રીએ ભારત, વેટીકન, યુરોપ, સિંગાપોર, ઓસ્ટ્રેલિયા, કેન્યા વગેરે દેશોમાં જૈનીઝમ પર પ્રવચનો આપીને ત્યાંના લોકોમાં ધર્મજાગૃતિ લાવ્યા હતા. તેઓશ્રીએ ‘ઇનર ફેઈથ એક્ટીવીટીઝ’ અંતર્ગત વેટિકનસીટીમાં જુદા જુદા સમયે ત્રણ પોપ સાથે જૈન દર્શન અંગે ચર્ચાઓ કરી હતી. લાડનુમાં આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞના સત્સમાગમનો પણ તેઓને લાભ મળ્યો હતો. ચેન્નઈમાં પૂજ્ય જસરાજજી મ.સા. સાથે ધ્યાનસાધના માટે પણ તેઓએ સમય વીતાવ્યો હતો. તેઓ ભારત આવ્યા ત્યારે પૂજ્ય સ્વામીજી ‘શ્રી જયપ્રભુ’ ના દર્શન અર્થે અચૂક જતા. પૂ. આચાર્ય શ્રી ચંદનાભાઈ મહાસતીજીના રાજગિરિ આશ્રમમાં તેઓશ્રીએ ત્રણેક મહિના સેવાઓ આપી હતી. પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીનો સને ૧૯૮૭ માં પ્રથમ પરિચય થયો હતો. ત્યારબાદ પૂજ્યશ્રીને યુ.કે. જવાનું થતું ત્યારે હર્ષદભાઈ પૂજ્યશ્રીની સેવા-સત્સંગનો લાભ લેતા હતા. તેઓને પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી પ્રત્યે અત્યંત અહોભાવ હતો. વર્ષમાં લગભગ ત્રણેક મહિના તેઓ પોતાના ધર્મપત્ની શ્રીમતી ઊર્મિલાબેન સાથે કોબા આશ્રમમાં પધારતા અને સત્સમાગમનો લાભ લેતા. સંસ્થા સંચાલિત ગુરુકુળના બાળકોને દત્તક લેવામાં તેઓ રસ દાખવતા હતા અને અન્યને પણ આ અંગે પ્રેરણા આપતા. કોબા આશ્રમમાં સંતકુટિરમાં પૂજ્ય સાહેબજીના સાન્નિધ્યમાં થતી સાંજની વિશેષભક્તિમાં તેઓ ભાવપૂર્વક જોડાતા. તેઓશ્રીએ અનેક ભક્તિપદો કંઠસ્થ કર્યા હતા. તેઓ સુમધુર કંઠે ભાવસભર ભક્તિપદો પ્રસ્તુત કરતા. તેઓના સ્વર્ગવાસ બાદ તેઓના સુપુત્ર શ્રી મેહુલભાઈએ હર્ષદભાઈને પ્રિય એવા ભક્તિપદોનો કાર્યક્રમ રાખ્યો હતો. આ કાર્યક્રમમાં અનેક દેશના લોકોએ ભાગ લીધો અને સૌએ હાર્દિક શ્રદ્ધાંજલિ આપી.

ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ જૈનોલોજી, યુ.કે.ના ડેપ્યુટી ચેરમેન તરીકે તેમણે મહત્વના કાર્યો કર્યા હતા. તેઓશ્રીએ યુ.કે.ની જુદી જુદી ૩૫ જૈન સંસ્થાઓને ONE JAIN ના નેજા હેઠળ એક કરી બધા જૈનોનો એક અવાજ રજૂ કર્યો હતો. યુ.કે.ના મહારાણી વિક્ટોરિયાએ સને ૨૦૧૭ માં તેઓશ્રીને ‘મેમ્બર ઓફ ધી ઓર્ડર ઓફ ધી બ્રિટિશ એમ્પાયર’ ના ખિતાબથી નવાજ્યા હતા. શ્રી હર્ષદભાઈ ખૂબ ઉત્સાહપૂર્વક તપશ્ચર્યા કરતાં હતાં. દરેક પર્યુષણમાં ૮ થી ૧૬ ઉપવાસ કરવાં તેઓને સહજ હતા. તેઓશ્રીએ લંડનમાં મૌન સાથે માસખમણ (૩૦ ઉપવાસ) કરેલ. પર્યુષણમાં સામૂહિક પ્રતિક્રમણ તેઓશ્રી કરાવતા. વર્ષો સુધી સાઉથ લંડનમાં દર મંગળવારે તેઓશ્રીએ સ્વાધ્યાયનો લાભ આપ્યો હતો. છેલ્લે નાદુરસ્ત તબિયત દરમિયાન તેઓને સમણીજીના માંગલિક અને સત્સંગનો લાભ મળ્યો હતો. ૨૨ ઓક્ટોબરના દિવસે મુમુક્ષુવર્ય આદ. શ્રી અરુણભાઈ બગડિયા સાથે ફોન પર લગભગ ૪૫ મિનિટ સુધી તેઓએ ધર્મચર્ચા કરી હતી.

સ્વર્ગચિના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે અને આગામી થોડા ભવમાં તેઓ પરમપદને પ્રાપ્ત કરે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

[૨] પૂના : કોબા પરિવારના પૂના નિવાસી આદ. શ્રી સુધીરભાઈ (સુરાભાઈ) મહેતાનું તા. ૦૧-૧૧-૨૦૨૧

સંસ્થા આયોજિત રાજસ્થાનની યાત્રા વેળાની તસવીરો (તા. ૦૬-૧૧-૨૦૨૧ થી તા. ૦૭-૧૧-૨૦૨૧)

પૂજ્ય આચાર્ય ૧૦૮ શ્રી સુનીલસાગરજી મહારાજના સાન્નિધ્યમાં

આદ. શ્રી ગોપાલભાઈ પાટીદારના નિવાસસ્થાને ચિત્રપટની અનાવરણવિધિ

આદ. ડૉ. રાગિણીબેનનું અભિવાદન

સત્સંગ વેળાએ (કોટડા)

શહીદસ્થાનક, માનગઢ

આદ. શ્રી જિતેન્દ્રભાઈના નિવાસસ્થાને ભક્તિ

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883

Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal Regd. No. : L-5-131-GAMC-309/2021-2023
issued by SSP Ahmedabad Valid upto 31-12-2023 - Publication Date 15th of every month

પ્રેરણાદાયક અને કલાત્મક રંગોળી તથા સીડીનું વિમોચન

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી દાતા

- ૧ 'દિવ્યધ્વનિ' ડિસેમ્બર - ૨૦૨૧ ના અંક માટે રૂા. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ સ્વ. નલીનીબેન જગદીશચંદ્ર ગોસલિયા પરિવાર (સંગીતાબેન-સંજયભાઈ-મીતાબેન) હસ્તે : શ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ ગોસલિયા તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'જ્ઞાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.
- ૨ 'દિવ્યધ્વનિ' ડિસેમ્બર - ૨૦૨૧ ના અંક માટે રૂા. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ આદ. શ્રી તરલાબેન દિનેશચંદ્ર બાવીસી, રાજકોટ તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'જ્ઞાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of
Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra - Koba - 382 007. Dist. Gandhinagar (Gujarat).
Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate, Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

To,